

Bolnica Vrapče kao učilište

(Mjesto i uloga Bolnice „Vrapče“ u edukaciji iz psihijatrije)

/ *Vrapče Hospital as an education center*

(*The place and role of Vrapče Hospital in psychiatric education*)

Vlado Jukić

Klinika za psihijatriju Vrapče, Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

/ University Psychiatric Hospital Vrapče, University of Zagreb, School of Medicine, Zagreb, Croatia

Klinika za psihijatriju Vrapče (nazvana „Zavod za umobolne Stenjevec“) sagrađena je 1878./79. Osim za smještaj i liječenje bolesnika, njoj je od samog osnutka namijenjena i uloga ustanove u kojoj će se provoditi edukacija. Naime, tijekom priprema gradnje, naglašeno je da „pošto ludnica nije samo lječilište i opskrbilište, već mora da je i učilištem, to se ima kraj Zagreba graditi, gdje se ustrojava sveučilište“...). Prvi programi edukacije bili su oni namijenjeni prvim zaposlenicima bolnice koje je osmislio i provodio prvi ravnatelj bolnice dr. Ivan Rohaček. Kasnije se edukacijski programi usmjeravaju prema drugim zaposlenicima, u prvom redu liječnicima, a vrlo brzo i prema onima koji se u svom radu susreću s duševnim bolesnicima, a nisu zaposlenici bolnice. Prvo je u Bolnici organizirana nastava iz psihijatrije za studente Medicinskog fakulteta, a kasnije i drugih fakulteta Zagrebačkog sveučilišta (Pravnog, Edukacijsko-rehabilitacijskog, Filozofskog i Farmaceutsko-biokemijskog fakulteta te Hrvatskih studija) i Zdravstvenog veleučilišta. Posebno visoka razina edukacijskih programa je ona namijenjena studentima postdiplomskih studija (iz pojedinih grana psihijatrije, psihologije i farmacije) i specijalizantima iz psihijatrije te subspecijalizantima iz forenzičke (i drugih grana) psihijatrije. Poseban vid edukacije provodi se kroz organizaciju raznih predavanja, savjetovanja, simpozija i okruglih stolova. U provođenje svih tih edukacijskih programa, odnosno u edukaciji svih onih kojima su ti programi namijenjeni bio je, i sada je, uključen veliki broj istaknutih vrapčanskih stručnjaka (27 stručnjaka bolnice „Vrapče“ dobilo je znanstveno nastavna zvanja; devet je bivših zaposlenika Bolnice, na temeljima onoga što su ponijeli iz „Vrapča“, akademska zvanja ostvarilo u drugim nastavnim bazama). Bolnica ima izvrsnu infrastrukturu za provođenje svih tih edukacijskih programa (Edukacijski centar s dvoranom za 250 sudionika koja se pregrađuje u dvije dvorane od po 100 mjesta, pet dvorana s pedesetak i sedam dvorana s 20 do 30 mjesta).

/ The University Psychiatric Hospital Vrapče (under the name „Stenjevec Department for the Mentally Ill“) was built in 1878 and 1879. In addition to housing and treatment of patients, it was also intended to perform the role of an educational institution from its inception. During construction, it was emphasized that „since the madhouse is not only for treatment and storage, but has to also be a place of learning, it must be built near Zagreb, where the university is being formed“.... The initial educational programs were intended for the first employees of the hospital and were developed and conducted by the first Director of the hospital, Dr. Ivan Rohaček. Later, the educational programs were directed towards other employees, and soon towards those who encounter persons with mental illness in their work but are not employed at the hospital. Initially, psychiatry classes were organized in the hospital for Medical School students, and later also for students of other branches of the University of Zagreb (the Faculty of Law, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences, Faculty of Humanities and Social Sciences, Faculty of Pharmacy and Biochemistry and the Centre for Croatian Studies) and the University of Applied Health Sciences. A particularly high level of educational programs is provided for postgraduate students (from individual branches of psychiatry, psychology, and pharmacy) and psychiatry specialists and subspecialists in forensic psychiatry (and other

branches). Another aspect of education is the organization of various lectures, consulting, symposiums and round tables. A large number of prominent Vrapče Hospital professionals have been taking part in all of these education programs, i.e. in the education of those for whom the programs are intended (27 professionals from the Vrapče Hospital received teaching or research positions at the university; nine former employees of the hospital, based on the knowledge that was imparted to them at Vrapče Hospital, achieved positions in other educational fields). The hospital has an excellent infrastructure for conducting all these education programs (an Education Center with a lecture hall for 250 participants that can be divided into two halls with 100 seats each, five halls with around fifty and seven halls with 20 to 30 seats).

ADRESA ZA DOPISIVANJE:

Prof. dr. sc. Vlado Jukić, dr. med.
Klinika za psihijatriju Vrapče
Bolnička 32
10 000 Zagreb, Hrvatska

KLJUČNE RIJEČI / KEY WORDS:

Bolnica Vrapče / Vrapče Hospital
Edukacija iz psihijatrije / Education in psychiatry

UVODNE NAPOMENE¹

Klinika za psihijatriju Vrapče (nazvana „Zavod za umobolne Stenjevec“) sagrađena je 1878./79. kao jedina psihijatrijska ustanova u Hrvatskoj koja je namjenski građena za liječenje psihijatrijskih bolesnika. No, osim za smještaj i liječenje bolesnika, njoj je od samog osnutka namijenjena i uloga ustanove u kojoj će se provoditi edukacija. Naime, Saborstvo je povjerenstvo za izgradnju bolnice

(u sastavu dr. Schlosser, dr. Schwarz i dr. Mađarević) već tijekom priprema gradnje naglasilo da će buduća bolnica biti nastavna baza Zagrebačkog sveučilišta te da to treba imati u vidu prilikom njezine gradnje i ustroja (u svom podnesku Saboru su naveli da „pošto ludnica nije samo lječilište i opskrbilište, već mora da je i učilištem, to se ima kraj Zagreba graditi, gdje se ustrojava sveučilište“...). I tako je i bilo. Sagrađena je šest kilometara zapadno od Zagreba, a od samog otvaranja liječnici zaposleni u „Vrapču“ osim na liječenju i rehabilitaciji duševnih bolesnika rade i na edukaciji svih onih koji se u svom radu ili životu susreću s ovim bolesnicima. Vremenom su u Bolnici razvijeni i provodeći razni edukacijski programi namijenjeni stručnjacima raznih razina obrazovanja i odgovornosti u radu s duševnim bolesnicima. Prvi programi edukacije bili su namijenjeni prvim zaposlenicima Bolnice koji su regrutirani iz populacije seljaka koji su živjeli u blizini Bolnice, a koji o duševnim bolestima i duševnim bolesnicima nisu znali ništa. Taj je program osmislio i provodio prvi ravnatelj

¹ Ovaj rad pisan je uglavnom na osnovi dokumenata pohranjenih u arhivi Bolnice „Vrapče“ i vlastitih sjećanja. I literatura navedena na kraju nastala je na jednakim ili sličnim osnovama. Zbog obilja dokumenata, često citiranih u fusnotama, nisam za svaku informaciju navodio dokument iz kojeg je ona izvučena. Drugi razlog takvom pristupu leži u činjenici da sam i sam tvorac mnogih dokumenata, ali ih, zbog vlastitih saznanja i sjećanja, odnosno vlastitog svjedočenja, nisam, a da bih iznio činjenice, ni konzultirao. No, dokumenti koji potvrđuju navedeno u ovom članku, osim onoga što je i špekulirano, pohranjeni su u Bolnici i zainteresirani ih mogu dobiti na uvid. Literaturom koju navodim na kraju uglavnom potvrđujem navode u članku i njezin će navod više služiti čitateljima kao orijentir, nego potvrda navedenog. Zato je i poredana nesukladno načelima po kojima se literatura navodi u časopisu Socijalna psihijatrija. Prvo su navedene knjige po redoslijedu objavljivanja, a potom članci po autorima i redoslijedu objavljivanja.

Bolnice dr. Ivan Rohaček. Kasnije se edukacijski programi, osim onih namijenjenih za prekvalifikaciju pomoćnih radnika u (psihijatrijske) bolničare, usmjeravaju prema drugim zaposlenicima, u prvom redu liječnicima, a vrlo brzo i prema onima koji se u svom radu susreću s duševnim bolesnicima, a nisu zaposlenici Bolnice. Najznačajniji su edukacijski programi namijenjeni studentima, prvo medicine, a kasnije i drugih fakulteta Zagrebačkog sveučilišta. Osim što je u „Vrapču“ bio osmišljen i provođen postdiplomski studij iz forenzičke psihijatrije, niz je kolegija koje nastavnici iz „Vrapča“ vode na drugim postdiplomskim studijima medicinskog i drugih fakulteta. Posebno visoka razina edukacijskih programa je ona namijenjena specijalizantima iz psihijatrije te subspecijalizantima iz nekoliko subspecijalističkih psihijatrijskih grana. Poseban oblik edukacije provodi se organizacijom raznih savjetovanja, simpozija i okruglih stolova. Stručna predavanja namijenjena članovima stručnog kolegija odvijaju se tijekom akademske godine 2-3 puta mjesečno, a uz „vrapčanske“ stručnjake održavaju ih i gosti, istaknuti stručnjaci za pojedina područja psihijatrije ili za područja koja graniče s psihijatrijom. Slična predavanja odvijaju se jedanput mjesečno za medicinske sestre. S istaknutim psihoterapeutima iz drugih ustanova provođeni su programi edukacije bolničkih stručnjaka iz psihoterapije. U provođenje svih tih edukacijskih programa, odnosno u edukaciji svih onih kojima su ti programi namijenjeni bio je, i sada je, uključen veliki broj istaknutih vrapčanskih stručnjaka.

S obzirom da se mnogi od tih edukacijskih programa na neki način isprepliću, kako s obzirom na vrijeme u kojem se odvijaju i način njihovog provođenja, tako i s obzirom na one kojima su namijenjeni, nije lako izabrati model njihovog prikaza, odnosno, rekao bih, nema konzistentnog modela po kojem bi ih

se predstavilo. U takvim okolnostima odlučio sam razne edukacijske programe u bolnici „koja je i učilištem“ prikazati po programima namijenjenim ciljanim skupinama i po načinu njihovog izvođenja. Svaki od prikazanih edukacijskih programa zasebno će biti praćen u vremenu u kojem se odvija(o).

EDUKACIJA POMOĆNIH RADNIKA U PSIHIJATRIJI, BOLNIČARA I MEDICINSKIH SESTARA

Kada je krajem 19. stoljeća Zavod za umobolne Stenjevec, kako se Bolnica „Vrapče“ tada zvala, otvoren, nije bilo stručnih kadrova koji bi brinuli o bolesnicima. Zato su, uz određeni broj zanatlija koji su brinuli o održavanju bolnice, a kasnije i kao zanatlije uz koje su u zanatskim radionicama, u sklopu radno-okupacijske terapije, radili i bolesnici, zaposlene sestre milosrdnice i nekvalificirani radnici iz okolnih sela. Prvi ravnatelj, dr. Ivan Rohaček, odmah nakon otvaranja Bolnice započeo je, „svake subote navečer u zimskim mjesecima“, s edukacijom zaposlenika. Bez edukacije zaposlenici ne bi mogli adekvatno postupati s bolesnicima, niti bi svojim radom i ponašanjem mogli ispunjavati obveze kućnog reda koji je donesen 1880. godine. Trebalo je zaposlenicima protumačiti i vladine naputke za „nadpodvorno i podvorno osoblje za kućne slugе, uredovnog podvornika, ..., kuharicu i sluškinje“ koji su dostavljeni 1880. godine te odredbe statuta koji je tadašnja hrvatska vlada donijela 6. lipnja 1880. godine. Nema točnih podataka o tome kako se ova edukacija odvijala, no iz svega proizlazi da se radilo po načelima koje danas zovemo „radionicama“. Edukacija ostalog osoblja (liječnika) odvijala se individualnim razgovorima, „uz bolesnički krevet“, ali i, posebno kasnije kada u Bolnici radi nekoliko liječnika, „prikazima slučajeva“ i diskusijama o pojedinim psihijatrijskim problemima.

Godine 1933. otvara se u „Vrapču“ tromjesečna bolničarska škola namijenjena zaposlenicima, među kojima su i sestre milosrdnice, koji rade neposredno s bolesnicima, a vode je doktori iz „Vrapča“. Godine 1942. u Bolnici je osnovana škola za „njegovateljice i njegovatelje duševnih i živčanih bolesnika“ koja traje 18 mjeseci, a koju također pohađaju njezini zaposlenici. Nastavnici su bolnički doktori. Tečajevi za izobrazbu bolničara, sada šestomjesečni, ponovo se pokreću 1946. godine. Težnja za što boljom educiranošću njezinih zaposlenika, bolničara, dovela je u Bolnici 1948. godine do otvaranja večernje srednje medicinske škole terapijskog smjera. Ova se škola 1952. godine transformira u dvogodišnju bolničarsku školu namijenjenu kadrovima za rad s psihijatrijskim bolesnicima u cijeloj zemlji. Nakon osam godina, 1960., ukida se bolničarska škola, a u „Vrapču“ se ponovo otvara, sada u organizaciji i pod patronatom školskih vlasti, srednja medicinska škola. Njezina specifičnost bila je otvaranje razreda za odrasle, odnosno programa za doškolovanje bolničara koji su tako nakon dvogodišnjeg školovanja dobivali diplome medicinskih sestara/tehničara. Veliki broj vrapčanskih bolničara, ali i bolničara iz drugih psihijatrijskih ustanova (npr. iz bolnice u Popovači), u toj se medicinskoj školi doškolovala do stupnja srednje stručne spreme.

Nakon što u bolnicu dolaze educirane medicinske sestre² one preuzimaju i ulogu edukatora sestara, bolničara i pomoćnih radnika za njegu bolesnika. Ta edukacija, u raznim oblicima - predavanjima, vježbama, radionicama, odvija se od tada pa do danas. Posebne zasluge u trajnoj edukaciji tih kadrova imale su sestre Marija Weigand, Ruža Jureta, Katica Sekol i Štefica Bagarić koja već godinama organizira edukaciju medicinskih sestara koja je otvorena i za sestre iz drugih zdravstvenih ustanova.

² Prva školovana medicinska sestra, Marija Weigand, dolazi u Bolnicu 1947. godine.

EDUKACIJA STUDENATA

O edukaciji studenata u Bolnici „Vrapče“ razmišljalo se i prije nego je bolnica sagrađena i otvorena i prije nego je osnovan medicinski fakultet u Zagrebu. Zahvaljujući tome, Bolnica je početak izvođenja nastave iz (neuro)psihijatrije, akademske godine 1922./23., dočekala spremno. Isto tako bila je u danom trenutku spremna prihvatiti nastavu i na drugim fakultetima Zagrebačkog sveučilišta (viša i visoka defektološka škola, odnosno Edukacijsko rehabilitacijski fakultet, Interfakultetski studij socijalnog rada, odnosno Studij socijalnog rada Pravnog fakulteta, Filozofski fakultet, Hrvatski studiji...), Zdravstvenog veleučilišta i Više škole RSUP-a, odnosno Visoke kriminološke škole MUP-a RH. Niz je psihijatara Bolnice „Vrapče“ biran u znanstveno nastavna zvanja i vodio, ili vodi, pojedine psihijatrijske kolegije na tim fakultetima i školama.

Bolnica „Vrapče“ u edukaciji studenata Medicinskog fakulteta u Zagrebu

Vrlo je teško doći do konkretnih podataka o izvođenju nastave iz psihijatrije za studente Medicinskog fakulteta u Zagrebu neposredno nakon otvaranja Fakulteta pa sve do razdoblja Drugog svjetskog rata, ali i tijekom druge polovice pedesetih i šezdesetih godina prošlog stoljeća. Nema, naime, sistematiziranih podataka, a čini se da su mnogi podatci koji se odnose na razdoblje prije razdvajanja neuropsihijatrije na neurologiju i psihijatriju (prije sedamdesetih godina prošlog stoljeća) jednostavno nestali, ili su zagubljeni u nesistematiziranom arhivskom gradivu Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Zato su napisali o nastavi iz psihijatrije u pravilu rekonstrukcije na osnovi malobrojnih konkretnih podataka u danom vremenskom razdoblju. No, često su i ti podatci takvi da ih treba interpretirati i na osnovi posrednih podataka.

Medicinski fakultet u Zagrebu osnovan je 1917. g., a prvi studenti upisani su 1918. g. kada i

počinje redovita nastava. Prije nego će studenti slušati neuropsihijatriju, godine 1921., u zvanje prvog „javnog redovnog profesora“ iz neurologije i psihijatrije izabran je Mihailo Lapinski, bivši osnivač kijevske neurološke škole. Preuzeo je i dužnost pročelnika novoosnovane Katedre za neurologiju i psihijatriju, a nakon osnutka Neuropsihijatrijske klinike preuzima mjesto njezinog predstojnika. Nastava iz (neuro)psihijatrije³ odvijala se na četvrtoj i petoj godini – na četvrtoj se predavala neurološka propedeutika (dva sata tjedno), a na petoj neuropatologija i psihijatrija (šest sati tjedno)³. Prvi su studenti četvrtu godinu upisali 1922. g. U to vrijeme, iako je neuropsihijatrijska klinika (u Kukovićevoj, danas ulici Ante Kovačića) bila osnovana⁴ još nije primala pacijente, a i kasnije, kada ih je počela primati, sve do 1943., kada se otvara po jedna muška i ženska soba za psihijatrijske bolesnike, primala je isključivo neurološke bolesnike⁵. Očito su u tom razdoblju studentima na raspolaganju bili jedino psihijatrijski bolesnici u „Vrapču“. U razdoblju od početka nastave iz psihijatrije na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, od 1922. godine, do kraja Drugog svjetskog rata u Bolnici „Vrapče“ tri su psihijatra izabrana u zvanje sveučilišnog docenta (**Kuljženko, Lopašić, Sušić**⁶). U istom

razdoblju na Neuropsihijatrijskoj klinici četiri su nastavnika (**Lapinski, Krainski, Kuljženko i Lopašić**)⁷, te pet liječnika specijalista („asistenata“). Svi ti psihijatri, ali i drugi koji nisu imali nastavna zvanja, držali su studentska predavanja i vježbe. Predavanja su se održala na Fakultetu, na Šalati i u „Vrapču“ (gdje je od izgradnje „Vrapča“ postojala i velika dvorana, odnosno predavaonica), a vježbe (prikazi pacijenata) u „Vrapču“.

Nažalost, nema podataka, ili nismo moglo doći do zapisa o tome, kako se nastava iz psihijatrije odvijala. Očito je da su svi oni psihijatri koji su bili izabrani u nastavna zvanja, i s Klinike i iz „Vrapča“, održavali nastavu. No, prema predaji koja je u „Vrapču“ još živa, i drugi psihijatri, koji nisu imali nastavna zvanja, održavali su vježbe sa studentima (tako je danas, 2016. godine!). Predavanja su bila „akademska“ („*ex katedra*“), a vježbe su vođene, kako je to bilo na svim kliničkim predmetima, u obliku demonstriranja bolesnika, odnosno kliničkih slučajeva. Nije poznato je li **prof. Lapinski** sam dolazio u „Vrapče“ i radio sa studentima (posebno ako se zna da je bio isključivo orijentiran na neurologiju!), ili je to bio prepustio kolegama u „Vrapču“?

Uz tri navedena sveučilišna nastavnika (**Kuljženko, Lopašić, Sušić**) ovdje treba spomenuti i imena još nekoliko vrapčanskih psihijata koji su u to vrijeme pokazivali interes za znanstveno-nastavni rad i koji su kasnije ostvarili značajne akademske karijere. Radi se o **Lazi**

³ Uz Lapinskog, u zvanje naslovnog docenta za opću i eksperimentalnu neuropatologiju i psihologiju iste, 1921. godine, izabran je Nikola Krainski. Njima se na Neuropsihijatrijskoj klinici ubrzo priključuje i treći izbjeglica iz SSSR, doc. Aleksej Kuljženko. „Asistenti“ su na Neurološko-psihijatrijskoj klinici u razdoblju od 1923. do kraja četrdesetih godina, odnosno do kraja rata, bili Stjepan Poljak, Drago Čop, Viktor Ostrovidov, Đuro Vranešić i Josip Breitenfeld.

⁴ Neuropsihijatrijska klinika osnovana je 1921., s radom je počela 1922., a prve pacijente primila je u svibnju 1923. godine.

⁵ Predstojnik Klinike u to vrijeme bio je dr. Đuro Vranešić (podatci iz pisma profesora Zvonimira Sušića upućenog profesorici Puškarić povodom 50. obljetnice Neuropsihijatrijske klinike Medicinskog fakulteta u Zagrebu).

⁶ Docent Kuljženko 1928. dolazi u „Vrapče“ iz Neuropsihijatrijske klinike i u Vrapču radi do umirovljenja 1936. godine. Kratko (od konca 1929. do 24. ožujka 1930.) je bio vršitelj dužnosti ravnatelja Bolnice. U „Vrapču“ vodi bolničku statistiku što honorarno radi i poslije umirovljenja. Radoslav Lopašić je u „Vrapču“ radio od 1919. do 1924. i od 1929. do 1932. kada preuzima mjesto predstojnika Neuropsihijatrijske klinike (predstojnikom je Klinike od 1932.

do 1942. i od 1944. do 1961.). Zvonimir Sušić je radio u „Vrapču“ od 1933. do 1947. Godine 1941. izabran je u zvanje docenta. Kasnije je na Medicinskom fakultetu u Rijeci biran u zvanje profesora. Šef je neuropsihijatrije, odnosno Klinike za neuropsihijatriju Bolnice u Rijeci od 1947. do 1959., a od 1960. do 1968. ravnatelj je Psihijatrijske bolnice Ugljan.

⁷ Lapinski, Krainski, a prije njih i Kuljženko, napuštaju kliniku 1930. godine. Dvije godine na čelu je klinike prof. Radoničić (tada i dekan Fakulteta), no ustvari je vodi dr. Josip Breintefeld. Nakon odstupanja Lapinskog za upražnjeno mjesto šefa klinike natjecali su se Radoslav Lopašić, Đuro Vranešić, Ivan Hercog i Josip Glaser – izabran je Radoslav Lopašić.

Stanojeviću, ravnatelju Bolnice „Vrapče“ (od 1921. do 1924.), koji kasnije u Beogradu postaje predstojnikom Neuropsihijatrijske klinike i profesorom neuropsihijatrije na Medicinskom fakultetu), **Josipu Glaseru** (koji se 1932. godine natječe za mjesto predstojnika Neuropsihijatrijske klinike), **Bošku Niketiću**, kasnije osnivaču klinike i profesoru u Skoplju i Novom Sadu, **Desideru Juliusu**, kasnijem ravnatelju Bolnice i profesoru Medicinskog fakulteta u Zagrebu, **Bernardu Berglasu**, **Branku Gostlu**, ali i **Stanislavu Župiću** koji je svoju potrebu za educiranjem usmjerio i na drugu populaciju. Pišući o stanju psihijatrije i nastave iz psihijatrije na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, a u kontekstu govora o bolnici i stručnjacima iz „Vrapča“, prof. Peršić navodi da je „to razdoblje uske povezanosti Neuropsihijatrijske klinike i Psihijatrijske bolnice Vrapče, koje je u raznim razdobljima doživljavalo oscilacije.“

Prof. dr. **Desider Julius** prvi je vrapčanski psihijatar koji je, radeći u „Vrapču“, istodobno bio i profesor neuropsihijatrije na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Dr. Julius u „Vrapču“ radi od 1936. do 1943. g. kada odlazi u partizane, te od 1946. do 1953. kada je bio ravnatelj Bolnice. Godine 1946., izabran je u zvanje docenta, a 1949. u zvanje izvanrednog profesora. Tijekom 1949. i 1950. obnaša dužnost prodekana Medicinskog fakulteta i to istovremeno kao zaposlenik „Vrapča“ i Medicinskog fakulteta (u statusu koji se danas naziva „kumulativni radni odnos“). U „Vrapču“ organizira nastavu i ispite⁸ za studente medicine i studente prava⁹ (21). U to vrijeme još jedan psihijatar, **dr. Nenad Bohaček** (u „Vrapču“ je radio od 1948. do 1954. g.), „godine 1952. postaje asistent Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu s radnim mjestom u Psihijatrijskoj bolnici Vrapče gdje ostaje do tragične smrti našeg velikog nastavnika i učitelja

⁸ Prof. Vasko Muačević mi je pričao da je ispit iz neuropsihijatrije polagao kod prof. Juliusa u „Vrapču“.

⁹ Pokojni Ranko Radović, vrlo cijenjen i poznat odvjetnik, pričao mi je da je u „Vrapču“, kao student prava, slušao predavanja iz sudske psihijatrije.

prof. dr. Dezidera Juliusa, da bi početkom 1954. godine prešao na Neuropsihijatrijsku kliniku Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu“.

Ove navode potvrđuje prepiska iz kolovoza 1952. između Bolnice i Medicinskog fakulteta „o dodjeli funkcionalnih dodataka osoblju Medicinskog fakulteta“. Iz tih dopisa vidljivo je da u Bolnici nastavu za studente Medicinskog fakulteta izvode prof. dr. Dezider Julius i asistenti dr. Nenad Bohaček i dr. Vinka Ivačić te da „Studenti pete godine Med. fakulteta kao i studenti Prav. fakulteta slušači sudske psihijatrije i med. psihologije dolaze na vježbe te u većim grupama na razgledanje i upoznavanje rada duševne bolnice“.

Nakon tragične smrti prof. Juliusa 1953.¹⁰ i odlaska dr. Bohačeka na Neuropsihijatrijsku kliniku Rebro 1954. godine, u „Vrapču“, sve do pred kraj osamdesetih godina prošlog stoljeća, nema nastavnika ili asistenata koji bi bili u „kumulativnom radnom odnosu“. Štoviše, vrlo perspektivan stručnjak, dr. Vlado Rogina¹¹, koji u „Vrapču“ radi od 1951. do 1956. godine, nakon izbora u zvanja asistenta 1956. prelazi na radno mjesto na Neuropsihijatrijsku klini-

¹⁰ Dana 24. prosinca 1953., nakon višemjesečnog pritiska republičkih čelnika i nakon pravog linča koji su nad njim, na javnom skupu, proveli nahuškani članovi regionalnog partijskog komiteta, prof. Julius je, napisavši tri kratka oproštajna pisma, u svom ravnateljskom uredu u „Vrapču“, počinio suicid.

¹¹ Medicinski fakultet u Zagrebu bira dr. Vladu Roginu 1956. za „asistenta na Neurološko-psihijatrijskoj klinici Medicinskog fakulteta u Zagrebu“, a 1963. Tajništvo Medicinskog fakulteta obavještava ga, šaljući mu obavještenje na Neurološko-psihijatrijsku kliniku, da ga se „razrješava dužnosti asistenta Neurološko-psihijatrijskoj klinici Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu sa danom 31. prosinca 1963. godine“. Rogina, naime 1. siječnja 1964. godine preuzima mjesto ravnatelja Bolnice „Vrapče“. Kasnije, kao zaposlenik „Vrapča“, biva prvo izabran u zvanje naslovnog docenta (1964.), a kasnije izvanrednog profesora (1971.) za potrebe postdiplomske nastave, a 1981. godine „u znanstveno-nastavno zvanje redovni profesor u dopunskom radu u Katedri za psihijatriju s mentalnom higijenom Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, za predmet psihijatrija“. Predavao je psihopatologiju i kliničku psihijatriju na Višoj školi za socijalni rad, a izabran je za izvanrednog profesora u dopunskom radnom odnosu za predmet „Psihopatologija“ na Fakultetu za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu. (Podatci iz kadrovskog dosjea Bolnice „Vrapče“).

ku Medicinskog fakulteta u Zagrebu¹². No, to nije značilo da se nastava iz psihijatrije prestala odvijati u „Vrapču“. Studenti, koji su u razdoblju, od 1954. pa sve do akademske godine 1994./95., slušali neuropsihijatriju, jedan dan vježbi provode u „Vrapču“¹³. Godine 1981. potpisan je „Samoupravni sporazum o suradnji Klinike za psihijatriju Rebro i Psihijatrijske bolnice Vrapče“ nakon čega je „Vrapče“ dobilo više nastavnih sati iz psihijatrije. Nastava iz psihijatrije počela se odvijati u turnusima, a studenti svakog turnusa, a bilo ih je od 10 do 12 po akademskoj godini, jedan su dan provodili u „Vrapču“ gdje su se upoznavali s onim područjima psihijatrije koje nisu mogli upoznati na Rebru (forenzička psihijatrija, psihogerijatrija, liječenje kroničnih duševnih bolesnika...).

Trebalo je proći 25 godina od smrti prof. Juliusa i odlaska dr. Bohačeka na Neurološko-psihijatrijsku kliniku (Rebro ...) da bi ponovo jedan nastavnik iz „Vrapča“, prof. Ante Sila, bio 24. veljače 1989. g. izabran „u znanstveno-nastavno zvanje redovnog profesora u kumulativnom radnom odnosu“ ... „na radnom mjestu u nastavnoj bazi Fakulteta Psihijatrijska bolnica

Zagreb – Vrapče“¹⁴. On je prije, kao i profesori Vlado Rogina i Rudolf Turčin, bio biran u znanstveno-nastavna zvanja u dopunskom radnom odnosu. Izboru prof. Sile u kumulativni radni odnos prethodila je odluka Medicinskog fakulteta (od 18. ožujka 1988. godine) kojom je „Kliničkoj psihijatrijskoj bolnici Vrapče“¹⁵ dodijeljen naslov „Suradna ustanova Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu“ te potpisivanjem (11. studenog 1988. g.) „Samoupravnog sporazuma“ između Medicinskog fakulteta i Bolnice „o udruživanju rada i sredstava radi osiguranja povoljnih uvjeta za provođenje nastave na Medicinskom fakultetu“ i Aneksa tog ugovora (od 22. studenog 1988.) „o uvjetima i načinu osiguranja obavljanja rada pripravnika u nastavnoj bazi za potrebe pojedinih katedara Medicinskog fakulteta“.

Godine 1991. Bolnica, odlaskom prof. Sile u mirovinu, ponovo ostaje bez ijednog stručnjaka u kumulativnom radnom odnosu na Medicinskom fakultetu. Profesorica Dürriegl (na Katedri za neurologiju) i profesorica Folnegović i dalje ostaju u statusu profesora u dopunskom radu. Dolaskom asistenta u kumulativnom radnom odnosu Vlade Jukića u „Vrapče“ (Jukić, koji je do tada radio u Klinici za psihijatriju Rebro, dolazi na mjesto ravnatelja Bolnice), ponovo

¹² Iz današnje perspektive s oskudnom dokumentacijom koju posjedujemo, nije lako do kraja razjasniti odnose između Medicinskog fakulteta u Zagrebu i njegovih klinika od osnutka pa do šezdesetih godina prošlog stoljeća. Neurološko-psihijatrijska klinika premještena je 1945. iz Kukovićeve ulice u Zakladnu bolnicu na Rebru koja od svibnja 1945. do srpnja 1946. funkcionira kao vojna bolnica (ravnatelj dr. D. Julius). Nakon godinu dana Zakladna bolnica ponovo postaje civilna bolnica te zajedno s klinikama na Šalati i klinikom u Petrovoj od 1946. do 1963. čine s Medicinskim fakultetom u Zagrebu jedinstvenu formalno pravnu ustanovu. Godine 1963. Bolnica Rebro te klinike na Šalati i u Petrovoj se odvajaju od Fakulteta kao ustanove za edukaciju i, iako ostaju njegove nastavne baze, funkcioniraju kao posebna zdravstvena ustanova (KBC Zagreb). Ostaje otvoreno pitanje odnosa klinika Medicinskog fakulteta smještenih u „Vinogradskoj“ i te bolnice (sada KBC Sestre milosrdnice) i Medicinskog fakulteta, kao i Bolnice „Vrapče“ i Medicinskog fakulteta. (Ne znam je li u to vrijeme neka od sadašnjih klinika KB Merkur – tada bolnice „Dr. Ozren Novosel“ bila klinika Medicinskog fakulteta).

¹³ Prim. Bartul Matijaca mi je pričao da se sjeća da je kao student u okviru nastave iz psihijatrije jedan dan proveo u „Vrapču“. Ne sjeća se točno koji su sve doktori vodili te vježbe, no sjeća se da je dr. Domac bio jedan od njih.

¹⁴ Čini se da je ovo, nakon samoupravnog sporazuma između Fakulteta i bolnice Vrapče iz 1988. g. prvi dokument u kojem se bolnica „Vrapče“ naziva „nastavnom bazom Fakulteta“

¹⁵ Psihijatrijska bolnica Vrapče odlukom je tadašnje „Skupštine SIZ-a usmjerenog obrazovanja u oblasti zdravstva“ od 23. prosinca 1985. godine, dobila suglasnost za naziv „Klinička psihijatrijska bolnica Vrapče“. Taj naziv Bolnica nosi do listopada 1991. g. kada ga gubi (zbog zakonskih definicija zdravstvenih ustanova po Zakonu o zdravstvu) te vraća ime Psihijatrijska bolnica Vrapče. Tadašnja uprava Bolnice, na čelu s prim. Bartulom Matijacom, čini sve da se Bolnici vrati status „kliničke bolnice“, no, upravo zbog zakonskih razloga u tome se ne uspijeva. Zato se u Bolnici formira „Centar za opću i forenzičku psihijatriju i kliničku psihofiziologiju“ koji odlukom Ministarstva zdravstva, a nakon pribavljenog mišljenja Medicinskog fakulteta u Zagrebu, od 22. studenog 1993., kao dio Bolnice, dobiva status klinike i naziv „Klinika za opću i forenzičku psihijatriju i kliničku psihofiziologiju“ s tri odjela – Klinički odjel opće psihijatrije, Klinički odjel za forenzičku psihijatriju i Klinički odjel za kliničku psihofiziologiju.

je jedan „Vrapčanac“ u kumulativnom radnom odnosu na Medicinskom fakultetu. Vrlo brzo nakon toga, iste godine, u kumulativni radni odnos na Medicinskom fakultetu, u zvanju izvanrednog profesora, izabrana je prof. dr. sc. Vera Folnegović-Šmalc, koje je do tada, od 1991., bila u statusu profesorice u naslovnom zvanju. Akademske godine 1994./95., u „Vrapču“ se počinje izvoditi kompletna nastava iz psihijatrije¹⁶. Od deset turnusa „Vrapču“ su pripala dva, a osam ih je ostalo na Klinici za psihijatriju Rebro. Kasnije su u dva navrata studenti u „Vrapču“ imali po četiri turnusa. Zadnjih nekoliko godina nastava iz psihijatrije odvija se u osam turnusa od kojih se tri odvijaju u „Vrapču“, a pet na „Rebru“. Turnus na engleskom jeziku odvija se na Rebru¹⁷. Studenti koji psihijatriju slušaju na „Rebru“ jedan dan tijekom turnusa (srijeda u drugom tjednu trodnevnog, a u zadnjih nekoliko godina četvrotjednog, turnusa!) posjete „Vrapče“, a studenti koji psihijatriju slušaju u „Vrapču“ drugu srijedu turnusa provode na Klinici na „Rebru“. Studentima se tijekom „gostujuće srijede“ govori o onim segmentima psihijatrijskog rada koji se ne prakticiraju, ili su manje razvijeni, u nastavnoj bazi u kojoj slušaju kompletnu nastavu (na „Rebru“ se upoznaju s elektrokonvulzivnom terapijom, konzultativno-lijazonskim radom u psihijatriji..., a u „Vrapču“ s forenzičkom psihijatrijom, psihogerijatrijom, bolestima ovisnosti...).

Od tada „oscilirajući“ odnos između Medicinskog fakulteta, Klinike za psihijatriju Rebro i Bolnice „Vrapče“ poprima konstantno uzlaznu liniju. Slijedi izbor još dva asistenta (Ninoslav Mimica i Neven Henigsberg) koji postupno napreduju do zvanja izvanrednih profesora. Folnegović i Jukić napreduju do zvanja redovitog profesora u trajnom zvanju. U znanstveno-na-

stavno zvanje docenta u dopunskom radnom odnosu („naslovno zvanje“) izabrana je Slađana Štrkalj Ivezić koja također napreduje do zvanja izvanrednog profesora. Nakon odlaska profesorice Folnegović u mirovinu za asistente u kumulativnom radnom odnosu izabrani su dr. Aleksandar Savić (zvanje mlađi asistent) i dr. sc. Miroslav Herceg (viši asistent). Dr. sc. Zrinka Kovačić Petrović koja je svoju fakultetsku karijeru počela kao znanstvena novakinja, nakon položenog specijalističkog ispita nastavila je rad u kumulativnom odnosu kao viši asistent. Specijalizantica iz psihijatrije, dr. sc. Dubravka Kalinić, znanstvena je novakinja s bazom u Klinici za psihijatriju Vrapče.

Interesantan je i paradigmatičan podatak da su u sastavu Katedre za psihijatriju i psihološku medicinu (s mentalnom higijenom) 1981. godine bila samo tri nastavnika iz „Vrapča“ u naslovnom zvanju, a nijedan u kumulativnom radnom odnosu¹⁸. Sada su, u rujnu 2016. godine, u sastavu Katedre tri nastavnika i tri asistenta u kumulativnom radnom odnosu (plus dva znanstvena novaka) te jedan nastavnik s naslovnim zvanjem¹⁹.

¹⁸ Članovi Katedre za psihijatriju i psihološku medicinu s mentalnom higijenom u kumulativnom radnom odnosu 1981. godine bili su: redovni profesori Nikola Peršić, Nenad Bohaček, Vasko Muičević i Eugenija Cividini Stranić; docenti Eduard Klain i Milica Prpić; znanstveni asistent Miljenko Jakupčević; asistenti: Tomo Brataljenović, Miro Jakovljević, Maja Mihovilović, Zlatko Vinek; znanstveni suradnik Melita Mitrović (ukupno 12). U dopunskom radu (naslovna zvanja) bili su redovni profesori: Vladimir Rogina, Rudolf Turčin i Borben Uglešić; profesor Norman Sartorius; docenti: Vladimir Gruden, Nikola Jović, Muradif Kulenović, Staniša Nikolić i Ante Sila (ukupno devet).

¹⁹ Devetnaest je članova Katedre sada (rujan 2016.) u kumulativnom radnom odnosu. To su: redoviti profesori u trajnom zvanju Miro Jakovljević, Rudolf Gregurek, Vesna Medved i **Vlado Jukić**; redoviti profesori Dražen Begić, Alma Mihaljević-Peleš, izvanredni profesori **Neven Henigsberg**, **Ninoslav Mimica**, Veljko Đorđević i Darko Marčinko; docenti Ivan Begovac, Marijana Braš, Marina Šagud, Zorana Kušević, Martina Rojnić Kuzman, Milena Skočić; viši asistenti **Miroslav Herceg** i **Zrnka Kovačić Petrović**, asistent **Aleksandar Savić**. Pet je članova Katedre u dopunskom radnom odnosu. To su: **Slađana Štrkalj Ivezić**, izvanredni profesor; docenti Mirna Peršić, Igor Filipčić i Mladen Lončar; viša asistentica Branka Aukst Margetić. Dva člana katedre znanstveni su novaci. To su Tomislav Madžar i Dubravka Kalinić.

¹⁶ Dana 21. prosinca 1995. u „Vrapču“ je prvi put (u povijesti) održan sastanak Katedre za psihijatriju i psihološku medicinu Medicinskog fakulteta u Zagrebu.

¹⁷ Nastava na engleskom jeziku provodi se na Medicinskom fakultetu u Zagrebu od 2002. godine.

Prikazujući ovdje mjesto i značenje bolnice „Vrapče“ u edukaciji studenata medicine²⁰, odnosno u nastavi iz (neuro)psihijatrije, potrebno je još jednom naglasiti da su u toj nastavi sudjelovali i sudjeluju i mnogi drugi vrapčanski stručnjaci koji nisu imali ili nemaju formalni odnos s Medicinskim fakultetom u Zagrebu. Čak bi se moglo reći da bi, barem kada se radi o razdoblju od kada se kompletna nastava iz psihijatrije odvija i u „Vrapču“, tj. od sredine devedesetih godina prošlog stoljeća, sada već 22 godine, lakše bilo nabrojati one psihijatre koji nisu sudjelovali u vježbama sa studentima – jer ih je jako malo (tek 20-ak posto ih se izjasnilo da ne žele sudjelovati u nastavi!), nego one koji sudjeluju u vježbama, ali i vođenju seminara. Posebno treba spomenuti da su i oni sveučilišni nastavnici, koji su primarno sudjelovali u postdiplomskoj nastavi, kao i oni koji su svoju nastavničku djelatnost obavljali na drugim fakultetima Zagrebačkog sveučilišta ili veleučilištima, dali svoj doprinos i u edukaciji studenata medicine. Treba posebno naglasiti da su među njima i neki kolege koji, zbog raznih okolnosti, mada su ispunjavali sve kriterije i mada su na planu edukacije studenata i postdiplomaca dali ogroman doprinos, nisu birani u znanstveno-nastavna zvanja.

Nastava se u „Vrapču“ od akademske 1994./95. do 2016./17. godine odvijala tako da su studenti u prvom tjednu turnusa slušali predavanja, a u slijedeća dva tjedna imali su vježbe i seminare. Evaluacija nastave, koja se odvija na kraju svakog turnusa, dovela je do promjene rasporeda predavanja, seminara i vježbi. Tako smo od 2016./17. godine već od samog početka turnusa uveli vježbe i seminare, a određena predavanja premjestili u drugi i treći tjedan

turnusa. Studenti su ovakav raspored dobro prihvatili.

Uz nastavnike i asistente te znanstvenu novakinju, u izvođenje nastave, u pravilu, vježbi i seminara, za medicinare uključuju se i „vanjski suradnici“ (specijalisti psihijatri, psiholozi, socijalni radnici, socijalni pedagozi, radni terapeuti i medicinske sestre).

Osim u redovitoj nastavi iz *Psihijatrije* (na hrvatskom i engleskom jeziku) te nastavi izbornog kolegija *Forenzička psihijatrija*²¹, Jukić i Henigsberg su godinama sudjelovali u nastavi iz *Ratne medicine*. Isti nastavnici sudjeluju u nastavi iz *Medicinske etike* u kojoj je sudjelovala i doc. Petrana Brečić te dr. Marko Ćurković.

Nastavnici iz Bolnice „Vrapče“ sudjeluju u nastavi sveučilišnog diplomskog studija sestrinstva²². Prof. Jukić (uz suradnice, izvoditeljice nastave, profesorice psihologije, dr. sc. Danijelu Žakić Milas, mr. sc. Ivu Žeguru i Petru Dražić) vodi kolegij *Psihologija sestrinstva*, a prof. Ivezić sudjeluje u kolegiju *Mentalna higijena i psihosomatska medicina* koju vodi prof. Gregurek.

Sav ovaj rad na edukaciji studenata medicine (i svih drugih koji se educiraju u „Vrapču“), potvrdio je „Bolnicu Vrapče kao učilište“. Ta potvrda i priznanje dolazi ne samo iz akademske i psihijatrijske zajednice, nego i od nadležnih državnih ministarstava (znanosti i zdravstva), ali i cjelokupne kulturne javnosti. Državne institucije to su potvrdile prvo odlukom da se Bolnici dodijeli naziv „*Klinička psihijatrijska bolnica Vrapče*“ (odluka tadašnje Skupštine SIZ-a usmjerenog obrazovanja u oblasti zdravstva SR Hrvatske od 23. prosinca 1985.

²⁰ Potrebno je posebno istaknuti da je profesorica Vera Dürriegl, kao redovni profesor u naslovnom zvanju na Katedri za neurologiju Medicinskog fakulteta u Zagrebu, sudjelovala u nastavi iz neurologije, posebno u postdiplomskoj nastavi i edukaciji na području psihofiziologije i poremećaja spavanja.

²¹ Kolegij je vodila profesorica Folnegović. Zbog pomanjkanja interesa samo ga je jedna generacija odslušala. Nedavno je prihvaćen „vrapčanski“ izborni kolegij *Ovisnosti* (voditelj prof. Jukić) – prvi studenti očekuju se ove 2016./2017. akademske godine.

²² Prva generacija studenata ovog studija upisana je 2011./2012. akademske godine

godine). Ministarstvo zdravstva 22. studenog 1993. godine donosi rješenje kojim se jednom dijelu Psihijatrijske bolnice Vrapče dodjeljuje status klinike – utemeljuje se „Klinika za opću i forenzičku psihijatriju i kliničku psihofiziologiju“. Vrhunac priznanja Bolnici „Vrapče“ kao zdravstvenoj ustanovi u kojoj se provodi nastava na Medicinskom i drugim fakultetima Zagrebačkog sveučilišta dolazi 31. prosinca 2010. kada Ministarstvo zdravstva Republike Hrvatske Bolnici kao cjelini dodjeljuje status klinike i ona dobiva naziv „Klinika za psihijatriju Vrapče“.

Ovdje treba dodati da je „Bolnicu Vrapče kao učilište“ dodatno potvrdio i učvrstio „ANEKS Sporazuma (od 22. 11. 1988.)“ između Bolnice i Medicinskog fakulteta potpisan 1994. godine. Kruna svih tih potvrda „Bolnice kao učilišta“ *UGOVOR je o uređivanju međusobnih odnosa između Fakulteta i Bolnice od 15. studenog 2011. godine*. Tim ugovorom odnos Fakulteta i

Bolnice postao je jednak onom između KBC-a Zagreb ili KBC-a Sestre milosrdnice i Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Bolnica „Vrapče“ u edukaciji studenata postdiplomskih studija Medicinskog i drugih fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Stručnjaci Bolnice „Vrapče“ sudjelovali su i sudjeluju u edukaciji postdiplomaca koji studiraju na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, ali i postdiplomaca na raznim drugim fakultetima Zagrebačkog i drugih sveučilišta.

Još su šezdesetih godina prof. Rudolf Turčin i prim. Josip Glaser Bolnicu „Vrapče“ promovirali u ustanovu u kojoj se osmišljava i provodi nastava na postdiplomskom studiju. Oni su, naime, osmislili i vodili kolegij *Sudska psihijatrija* na postdiplomskom studiju na Pravnom fakultetu u Zagrebu (prva generacija upisana je 1961. godine). Glaser je u to vrijeme napisao

Dana 15. studenog 2011. godine prof. Vlado Jukić, ravnatelj Klinike za psihijatriju Vrapče i prof. Davor Miličić, dekan Medicinskog fakulteta, sklopili su Ugovor o uređenju međusobnih odnosa (sjede: Ljiljana Vukšić, Vlado Jukić, Davor Miličić i Darko Bošnjak; stoje: Štefica Bagarić, Siniša Varga, Miro Jakovljević, Davor Ježek, Marijan Klarica i Ninoslav Mimica).

i svoj znameniti udžbenik „Opća psihopatologija“ koji je bio namijenjen baš tim studentima²³. Nažalost, nema puno pismenih tragova o provođenju tog kolegija, no poznato je da su studenti dolazili u „Vrapče“ gdje su im demonstrirani forenzičko-psihijatrijski pacijenti, odnosno gdje su sudjelovali u ispitivanju motrenika i dobivali uvid u bogatu zbirku sudsko-psihijatrijskih ekspertiza. Nije poznato koliko je naraštaja postdiplomaca slušalo taj kolegij. Uz Glasera i Turčina u nastavi je sudjelovala i docentica Karla Pospišil Završki.

Čini se da je profesoru Turčinu iskustvo u tom kolegiju bilo poticaj za koncipiranje diplomskog studija iz forenzičke psihijatrije za psihijatre i specijalizante (neuro)psihijatrije koji je radom počeo 1980. godine.

Psihijatrijski postdiplomski studiji na Medicinskom fakultetu u Zagrebu uvode se početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća. Ti studiji, koji su bili znanstveni, trajali su dvije godine - u prvoj godini slušala su se predavanja, a druga godina bila je određena za izradu magistarskog rada.

Jedan od prvih postdiplomskih studija bio je postdiplomski studij iz socijalne psihijatrije²⁴. Na tom studiju, od njegovih početaka (1982./83./), prof. Vlado Rogina vodi kolegij *Prevenција u socijalnoj psihijatriji*, a prof. Rudolf Turčin kolegij *Socijalna patologija*. Kasnije kolegij *Prevenција u socijalnoj psihijatriji* preuzima prof. Folnegović, a kolegij *Socijalna patologija* prof. Sila.

Na postdiplomskom studiju iz biologijske psihijatrije²⁵ prof. Ante Sila predaje kolegij *Pri-*

mjena biologijske psihijatrije u forenzičkoj psihijatriji.

Na poslijediplomskom doktorskom studiju *Biomedicina i zdravstvo*²⁶ prof. Vera Folnegović Šmalc vodila je kolegij *Klasifikacija i dijagnostika psihičkih poremećaja*. Isti kolegij vodila je i na Poslijediplomskom doktorskom studiju neuroznanosti. Dr. sc. Danilo Hodoba vodio je na PDS Biomedicina i zdravstvo kolegij *Psihofiziologija spavanja*.

Profesor Henigsberg na poslijediplomskom doktorskom studiju Neuroznanosti vodi dva kolegija: *Neurobiologija liječenja psihijatrijskih poremećaja* i *Psihijatrijska farmakogenetika*. Isto tako on na interdisciplinarnom poslijediplomskom studiju Sveučilišta u Zagrebu *Upravljanje krizama* vodi kolegij *Zdravstvena zaštita u kriznim stanjima*. (Prof. Henigsberg na Medicinskom fakultetu u Osijeku na PDS Biomedicina i zdravstvo vodi kolegij *Neurobiologija liječenja psihičkih poremećaja* i *istraživanje psihofarmaka*).

Na poslijediplomskom specijalističkom studiju kliničke psihologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu prof. Vlado Jukić vodi kolegij *Biološki pristupi u liječenju psihijatrijskih bolesti*, a na poslijediplomskom specijalističkom studiju Klinička farmacija na Farmaceutsko-biochemijskom fakultetu kolegij *Farmakoterapija duševnih bolesti i poremećaja* (u oba ova kolegija pomoćnik mu je dr. sc. Miroslav Herceg).

Na postdiplomskom studiju dječje i adolescentne psihijatrije i psihoterapije prim. dr. sc. Miroslav Goreta vodio je kolegij *Forenzička psihijatrija*.

Osim što su vodili postdiplomski studij iz forenzičke psihijatrije i vodili pojedine kolegije

²³ Josip Glaser: *Opća psihopatologija*, Narodne novine, Zagreb, 1963.;

²⁴ Osnovao ga je i vodio prof. Peršić, nakon njega voditeljstvo preuzima prof. Muačević. Krajem devedesetih, studij koji je bio „u stanju mirovanja“, pokušavaju obnoviti prof. Folnegović i prof. Hotujac, no to im ne uspijeva. Studij je ugašen, odnosno još uvijek je u „stanju mirovanja“ (?).

²⁵ Osnovao ga je i vodio prof. Trbović. Studij je, nažalost, pohađao samo jedan naraštaj postdiplomaca! Nije bilo pokušaja njegove obnove.

²⁶ Postdiplomski znanstveni studij na Medicinskom fakultetu u Zagrebu, pod nazivom *Magistarski studij Biomedicina*, počeo je s radom akademske godine 1997./98. Nakon magisterija slijedio je doktorat. Godine 2003. Zakonom o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju ukida se stupanj magistra. Studij dobiva ime Doktorski studij *Biomedicina i zdravstvo*.

na drugim postdiplomskim studijima, stručnjaci Bolnice „Vrapče“ značajno su participirali i participiraju s pojedinim specifičnim temama u kolegijima kojima nisu voditelji. Tako svojim predavanjima u sklopu pojedinih kolegija na postdiplomskim studijima iz psihoterapije (Folnegović, Jukić, Ivezić) i dječje i adolescentne psihijatrije (Folnegović, Jukić, Ivezić), psihotraumatologije (Folegović, Henigsberg), kliničke farmakologije (Herceg), obiteljske medicine (Herceg), menadžmenta u zdravstvu (Jukić, Henigsberg) sudjeluje više stručnjaka iz „Vrapča“.

Postdiplomski studij iz forenzičke psihijatrije

Edukacija postdiplomaca iz forenzičke psihijatrije zaslužuje poseban osvrt s obzirom da su postdiplomski studij iz forenzičke psihijatrije osnovali i vodili stručnjaci Bolnice „Vrapče“, odnosno da je taj studij Medicinskog fakulteta u Zagrebu organiziran i proveden u Bolnici „Vrapče“. Postdiplomski (znanstveni) studij iz forenzičke psihijatrije organizirao je (1980. godine) i vodio prof. Rudolf Turčin. Nakon njega, voditelj je bio prof. Sila te na kraju dr. sc. Miroslav Goreta²⁷ koji je od početka studija bio pomoćnik Turčinu, a zatim Sili (njemu je pomoćnicom bila mr. sc. Ivana Peko Čović). Taj studij je osmišljen i provodio se u Bolnici „Vrapče“.

²⁷ Dr. sc. Miroslav Goreta je jedan od najagilnijih „vrapčanskih“ stručnjaka na području edukacije mladih kadrova – od studenata na dodiplomskim i poslijediplomskim studijima do specijalizanata iz psihijatrije i subspecijalizanata iz forenzičke psihijatrije, dugogodišnji voditelj „Male škole forenzičke psihijatrije“, edukator sudskih vještaka iz psihijatrije, voditelj niza okruglih stolova i simpozija iz forenzičke psihijatrije – i svakako, po mišljenju niza naraštaja hrvatskih psihijatara, jedan od najcjenjenijih hrvatskih psihijatara edukatora. Jednako tako respektabilan je i njegov znanstveni opus. Usprkos tome i usprkos činjenici da je za svoj stručni, znanstveni i nastavni rad dobio i visoka priznanja, Goreta, nije, nakon jednog natječaja za zvanje docenta „koji je bio raspisan za njega“, a na kojem zbog prozirnih kompeticijskih razloga nije izabran, želio sudjelovati u kasnijim natječajima za izbor u znanstveno-nastavno zvanje.

Osim stručnjaka iz „Vrapča“ koji su bili nositelji najvažnijih kolegija (Rudolf Turčin, Miroslav Goreta, Vlado Rogina, Ante Sila, Karla Pospišil-Završki, Ranka Puškarić, Ivana Peko-Čović, Vera Folnegović-Šmalc, Danilo Hodoba) i predavači pojedinih nastavnih jedinica (Vlado Jukić, Dragica Kozarić-Kovačić, Nada Hančević-Rajković, Višnja Ziber-Komarica), voditelji studija angažirali su i niz drugih stručnjaka kao voditelje kolegija koji, ili nisu mogli biti pokriveni s nastavnicima psihijatrima iz „Vrapča“ (Nikola Peršić, Vasko Muačević, Eugenija Cividini-Stranić, Eduard Klain, Jovan Bamburač) ili se radilo o onim područjima koja su u dodiru s forenzičkom psihijatrijom, ali nisu usko psihijatrijska pa ih psihijatri i ne mogu predavati (Vojislav Kovačević, Zvonimir Šeparović, Željko Horvatić, Ksenija Turković, Slavko Kljaić, Vlado Puljiz, Vesna Pusić, Gizela Luković, Aleksandar Meniga, Đuro Deželić, Silvije Vuletić, Davor Ivanković, Josipa Kern). Kao gosti predavači u pojedinim kolegijima sudjelovali su prof. Miloš Kobal iz Ljubljane, prof. Borislav Kapamadžija iz Novog Sada te profesori Jovan Bukelić, Ratko Kovačević, Vera Petrović iz Beograda te Đurđica Gajer iz Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež u Zagrebu, Borben Uglešić iz Splita i Željko Borovečki iz Klinike za psihološku medicinu Rebro. Svi oni su sa zadovoljstvom i ponosom prihvatili taj angažman te s neskrivenim entuzijazmom sudjelovali u nastavi.

Postdiplomski studij iz forenzičke psihijatrije odslušalo je preko 100 postdiplomaca. Od osam generacija postdiplomana pet ih je izveo prof. Turčin (generacije 1980./81., 1981./82., 1984./85., 1986./87., i 1987./88. akademske godine), jednu prof. Sila (generacija 1989./90.), a dvije prim. Goreta (1995./96. i 1996./97.). Pohađali su ga ne samo (neuro)psihijatri i specijalizanti iz (neuro)psihijatrije iz Hrvatske, nego iz cijele bivše Jugoslavije (Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Kosova, Makedonije, Slovenije, Srbije i Vojvodine).

Po desetak postdiplomana obranilo je magisterije i doktorate iz područja forenzičke psihijatrije.

Godine 1997. znanstveni postdiplomski studij iz forenzičke psihijatrije, kao i svi drugi studiji te vrste, odlukom se Medicinskog fakulteta ukida²⁸. Pokušaj da se studij organizira kao postdiplomski stručni studij ne uspijeva²⁹. Prava šteta, jer je ovaj postdiplomski studij dao značajan zamah hrvatskoj forenzičkoj psihijatriji i bio jedan od rijetkih u svijetu³⁰.

Poslijediplomski specijalistički studij iz psihijatrije

Poslijediplomski specijalistički studij iz psihijatrije provodi se unazad tri godine i sastavni je dio specijalističkog usavršavanja iz psihijatrije. Vodi ga profesorica Vesna Medved iz Klinike za psihijatriju Rebrowa.

Nastavnici iz Bolnice Vrapče vode šest, odnosno sedam kolegija koji se i odvijaju u „Vrapču“. To su: *Hitna i krizna stanja u psihijatriji*, *Bolesti ovisnosti i Forenzička psihijatrija* (vodi ih prof. Jukić), *Psihogerijatrija* (voditelj prof. Mimica), *Psihijatrija u zajednici* (prof. Henigsberg) i *Socioterapija i rehabilitacija u psihijatriji* (voditeljica prof. Štrkalj Ivezić) te *Povijest psihijatrije*, kao izborni predmet (voditelj prof. Jukić). Predmeti su koncipirani tako da studente (specijalizante) upozoravaju na najnovije znanstvene i stručne spoznaje, ali ih se i suočava sa stoljetnim vrapčanskim psihijatrijskim iskustvom koje u „Vrapču“ ima naznake „kolektivno nesvjesnog“.

²⁸ Fakultet donosi odluku o ukidanju svih tada postojećih znanstvenih postdiplomskih studija (koji su završavali znanstvenim magisterijem) i njihovoj pretvorbi u stručne postdiplomске studije (koji završavaju stručnim magisterijem).

²⁹ Prijedlog programa ovog studija nije prošao prvu recenziju (čini se iz čisto kompetitivnih razloga - recenzent/ica je tražio/la da veći broj nositelja kolegija budu nastavnici Medicinskog fakulteta u Zagrebu!?!), a predlagatelj je, ne složivši se s recenzentom/icom, odustao od mogućeg voditeljstva studija. Ni među potencijalnim kandidatima nije bilo većeg interesa za stručni studij – tražili su znanstveni studij!

³⁰ PDS iz forenzičke psihijatrije koji se odvijao u „Vrapču“ bio je jedan od pet (prvih) poslijediplomskih studija iz forenzičke psihijatrije na svijetu!

Bolnica „Vrapče“ u edukaciji studenata drugih fakulteta Zagrebačkog sveučilišta i zagrebačkih visokoškolskih ustanova

Osim što je Klinika za psihijatriju Vrapče nastavna baza Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, ona je i nastavna baza Pravnog – studij socijalnog rada i Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta te Hrvatskih studija Zagrebačkog sveučilišta. Iako nema formaliziran odnos s Filozofskim i Farmaceutskim fakultetom, kao ni s Akademijom dramskih umjetnosti, studenti ovih fakulteta, kako tijekom diplomske, tako i tijekom postdiplomске nastave educiraju se i u „Vrapču“.

Edukacijsko rehabilitacijski fakultet

Bolnica Vrapče, odnosno njezini stručnjaci uključeni su u proces edukacije studenata Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta od samih njegovih početaka – iz vremena kada je funkcionirao kao viša i visoka škola, odnosno defektološki fakultet. Od samog početka prof. Rogina predaje *Psihopatologiju*, a prof. Turčin *Forenzičku psihijatriju*. Dok se Psihopatologija cijelo vrijeme, od uvođenja tog kolegija do sada, predaje u „Vrapču“ i nositelji su tog predmeta i izvoditelji nastave stručnjaci iz „Vrapča“, kolegij *Forenzička psihijatrija* 18 se godina, od akademske godine 1996./97. od 2013./14., održavao u nekim drugim, za ovaj predmet (recimo to bez okolišanja), neadekvatnim, ustanovama³¹.

Godine 1971. potpisan je Samoupravni sporazum o suradnji između Psihijatrijske bolni-

³¹ Nakon što je docentica Karla Pospíšil-Završki, voditeljica kolegija *Forenzička psihijatrija* na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu, 1995. otišla u mirovinu, voditeljstvo kolegija preuzima docentica Dragica Kozarić-Kovačić. Vrlo brzo nakon toga ona odlazi iz „Vrapča“ i odnosi predmet *Forenzička psihijatrija*. Nakon njezinog odlaska u mirovinu, od 2013./14. akademske godine kolegij *Forenzička psihijatrija* vraćen je u „Vrapče“. U razdoblju „egzila“ nastava iz forenzičke psihijatrije održavana je u neadekvatnim ustanovama Visoke kriminološke škole Ministarstva unutarnjih poslova RH i Odjela za psihijatriju (koji je kasnije dobio status Klinike za psihijatriju Zdravstvenog veleučilišta u Zagrebu) KB Dubrava u Zagrebu.

Dana 15. studenog 2013. godine prof. Vlado Jukić, ravnatelj Klinike za psihijatriju Vrapče i prof. Antonija Žižak, dekanica Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta, potpisali su Sporazum o suradnji.

ce Vrapče i Defektološkog fakulteta. Kolegij *Psihopatologija* nakon odlaska Rogine vode docentica Ranka Puškarić, prof. Vera Folnegović, prof. Neven Henigsberg i docentica Petrana Brečić, a kolegij *Forenzička psihijatrija* nakon Turčina vode prof. Sila³², docentica Karla Pospišil-Završki³³, docentica Dragica Kozarić-Kovačić, te, od akademske 2014./15. godine prof. Vlado Jukić i docentica Nadica Buzina.

Dana 15. studenog 2013. potpisan je između Klinike za psihijatriju Vrapče i Edukacijsko rehabilitacijskog fakulteta Sporazum o suradnji kojim se uređuju različiti oblici suradnje između Fakulteta i Klinike u znanstvenom, nastavnom, stručnom radu te u području cjeloživotnog učenja. Time je Fakultet dobio nastavnu bazu u kojoj se, uz izvođenje nastave iz *Psihopatologije* i *Forenzičke psihijatrije*, provode i kliničke vježbe i iz predmeta čiji nositelji nisu psihijatri, a vode ih, ili su ih vodili, socijalni pedagozi Bolnice „Vrapče“ (Dubravka Stijačić, Sanja Jelić, Ivana Jolić i Mirta Vranko).

³² Baš na ERF 1978. godine Ante Sila je prvi put izabran u znanstveno nastavno zvanje docenta.

³³ Godine 1985. Karla Pospišil-Završki izabrana je na ERF u znanstveno nastavno zvanje docenta.

Pravni fakultet (Studij socijalnog rada)

Stručnjaci Bolnice Vrapče angažirani su u edukaciji studenata socijalnog rada od samog ustroja tog studija - još iz vremena kada je taj studij bio Viša škola za socijalne radnike i prije nego je on postao sastavni dio Pravnog fakulteta u Zagrebu.

Naime, dr. Vlado Rogina, još kao mladi liječnik u „Vrapču“, od 1952. godine kada je *Viša stručna škola za socijalne radnike* i osnovana³⁴, osmišljava i predaje predmet *Psihopatologija*. Do 1955./56. *Psihopatologija* se sluša na prvoj, a od 1956./57. do 1962./63., do kada Rogina vodi ovaj kolegij, na drugoj godini. Rogina se kao nastavnik ovog studija spominje 1979./80. akademske godine kada se on naziva *Međufakultetski studij za obrazovanje socijalnih radnika (od 1972.)*, i 1982./83. kada ga, kao *Zajednički studij za socijalni rad*, organizira Pravni fakultet u Zagrebu. (Studij socijalnog rada 1985. postaje četverogodišnji studij, a od 1993. postoji kao Studijski centar socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu). Nemamo saznanja da bi netko od stručnjaka iz „Vrapča“ u razdoblju od 1982./83., kada se spominje

³⁴ Prva socijalna radnica zaposlena u Bolnici „Vrapče“, Zorka Popović, studentica je prve generacije studenata Više stručne škole za socijalne radnike u Zagrebu i Hrvatskoj.

Rogina, do 2001./02. kada u nastavi sudjeluje diplomirana socijalna radnica iz „Vrapča“ Snježana Šalamon, sudjelovao u nastavi za studente socijalnog rada.

Godine 2002. okreće se nova stranica u suradnji između Studijskog centra za socijalni rad Pravnog fakulteta i Bolnice „Vrapče“. Na prijedlog profesorice Marine Ajduković, tadašnje voditeljice Studija, u „Vrapču“ se od 2002./2003. akademske godine odvija kolegij *Socijalna psihijatrija*, a od 2005./06. i kolegij *Ovisnost i socijalni rad*. Oba predmeta su na IV. godini studija. Prof. Jukić imenovan je nositeljem obih kolegija. U izvođenju predmeta *Socijalna psihijatrija* u početku je sudjelovala docentica, odnosno profesorica Lana Mužinić (kratko je vodila i izborni predmet *Psihijatrija u zajednici*). Nakon njezinog odlaska iz „Vrapča“ 2012. nastavu vodi docentica Draženka Ostojić koja je od 2015. i voditelj kolegija. Uz nju u izvođenju nastave od 2015./16. sudjeluje docentica Tihana Jendričko. Praktički sve socijalne radnice zaposlene u „Vrapču“ (Bosiljka Trobić, Sanja Đaković, Daška Brumen, Marica Grbeš, Martina Grubiša, Andrijana Mužek, Marina Sviben) vode vježbe i seminare sa studentima socijalnog rada. Uz prof. Jukića izvoditelj kolegija *Ovisnost i socijalni rad* je docent Ante Bagarić. U vježbama sudjeluju socijalni radnici Duško Borić, Jelena Klinčić i Marina Sviben.

Dobro organizirana i zanimljiva nastava koja se odvija u „Vrapču“ potakla je desetke studenata da svoje diplomske ili završne radove rade baš u „Vrapču“.

Zadnjih godina docent Bagarić i docentica Ostojić, skupa s profesoricom Ajduković u trećem semestru Poslijediplomsko specijalističkog studija „Psihosocijalni pristup u socijalnom radu“ vode kolegij *Mentalno zdravlje i psihosocijalni rizici u životnom vijeku*.

Osim studenata Pravnog fakulteta koji studiraju socijalni rad, u „Vrapče“ dolaze i studenti prava i to u sklopu kolegija *Kazneno pravo*. Ta

praksa postoji još od četrdesetih godina prošlog stoljeća (a možda i od prije)³⁵. Studente se upozna s osnovnim forenzičko psihijatrijskim pojmovima, a nakon toga im se demonstriraju konkretni forenzički slučajevi.

Dana 15. prosinca 2016. između Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Klinike za psihijatriju Vrapče potpisan je Ugovor o suradnji (potpisali su ga dekanica profesorica Dubravka Hrabar i ravnatelj prof. Vlado Jukić).

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Suradnju s Hrvatskim studijima Zagrebačkog sveučilišta Klinika za psihijatriju Vrapče uspostavila je u proljeće 2014. godine. Nakon usmenih dogovora, uslijedio je pismeni prijedlog tadašnjeg voditelja Hrvatskih studija (prof. Josipa Talange) i pročelnice Odjela za psihologiju tog studija (profesorice Jasminke Despot Lučanin) o suradnji Hrvatskih studija i Klinike, a 28. svibnja 2014. g., potpisan je „Sporazum o suradnji“ između Klinike za psihijatriju Vrapče i Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Time su formalizirani različiti oblici suradnje u znanstvenom, nastavnom i stručnom radu. Bolnica „Vrapče“ postala je tako nastavnom bazom Hrvatskih studija. Od jeseni 2014., odnosno od 2014./15. akademske godine u „Vrapču“ se izvodi nastava iz tri kolegija za studente psihologije hrvatskih studija. Dva su predmeta obvezna i održavaju se na dodiplomskom studiju. To su *Opća psihopatologija* i *Specijalna psihopatologija*. Voditeljem obaju predmeta imenovan je prof. Vlado Jukić, a za njihove provoditelje docenti Petrana Brečić (opća psihopatologija) i Ante Silić (specijalna psihopatologija). Kolegij *Forenzička psihijatrija* je izborni i studenti ga slušaju na diplomskom studiju. Voditelj predmeta je prof. Jukić, a izvoditelj docentica Nadica Buzina.

³⁵ Dr. Desider Julius imenovan je 1948. g. „honorarnim nastavnikom sudske psihijatrije na Pravnom fakultetu u Zagrebu“. Kasnije nastavu iz sudske psihijatrije na tom fakultetu preuzimaju i vode dr. Rudolf Turčin i dr. Josip Glaser.

Dana 28. svibnja 2014. prof. Vlado Jukić, ravnatelj Klinike za psihijatriju Vrapče i prof. Josip Talanga, voditelj Hrvatskih studija Zagrebačkog sveučilišta, potpisali su Sporazum o suradnji (na slici, s lijeva na desno: prof. Jasminka Despot Lučanin, prof. Adrijana Bjelajac, prof. Josip Talanga, prof. Vlado Jukić, docentica Petrana Brečić i Ljiljana Vukšić, dipl. iur, pomoćnica ravnatelja za pravna pitanja).

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Godinama se, uz oscilacije, odvija suradnja Bolnice „Vrapče“ s Filozofskim fakultetom u Zagrebu, posebno njegovim Odsjekom za psihologiju. Profesorica Folnegović je dvadesetak godina studentima psihologije predavala opću psihopatologiju – od 1987. do 2010. bila je voditelj kolegija *Opća psihopatologija* na studiju psihologije Filozofskog fakulteta. Danilo Hodoba dvadeset je godina na istom studiju vodio izborni kolegij *Psihofiziologija spavanja*. Nažalost, odlaskom prof. Folnegović u mirovinu kolegij *Opća psihopatologija* nije zadržan u Vrapču, a kolegij *Psihofiziologija spavanja* je u „fazi mirovanja“.

Prof. Jukić, osim što na Poslijediplomskom specijalističkom studiju kliničke psihologije vodi kolegij *Biološki pristupi u liječenju psihijatrij-*

skih bolesti, zadnjih godina gostuje kao predavač (diskutant) u seminarskom kolegiju *Etika i psiha* koji vodi prof. Hrvoje Jurić i izbornom kolegiju *Antipsihijatrija i kultura* koji vodi prof. Željka Matijašević.

Zdravstveno veleučilište u Zagrebu

Stručnjaci Bolnice „Vrapče“ godinama su uključeni u edukacijske programe Zdravstvenog veleučilišta u Zagrebu. Osim što su se javljali kao predavači u kolegiju *Psihijatrija* (Sila, Folnegović Šmalc, Jukić, Uzun, Kozumplik i Martić Biočina)³⁶, nositelji su kolegija *Menadžment u psihijatriji* (voditelj prof. Jukić), *Bioetika i ljudska prava* (voditeljica prof. Štr-

³⁶Nažalost, zadnjih nekoliko godina psihijatri iz „Vrapča“ se ne pozivaju na sudjelovanje u ovom, ali i drugim psihijatrijskim kolegijima Zdravstvenog veleučilišta.

kalj Ivezic), *Unaprjeđenje mentalnog zdravlja i prevencija psihičkih poremećaja* (voditelj prof. Henigsberg) i *Psihički poremećaji u starijoj životnoj dobi* (prof. Mimica) Specijalističkog diplomskog studija psihijatrijskog sestrinstva. Nastava ovih kolegija odvija se u „Vrapču“.

U „Vrapču“ se provode i vježbe iz psihijatrijske i gerijatrijske zdravstvene njege. U vođenju ovih vježbi sudjeluje 14 medicinskih sestara asistenata - suradnika Zdravstvenog veleučilišta. Dvije su visokoobrazovane medicinske sestre (Štefica Bagarić i Senka Repovečki) predavači na Zdravstvenom veleučilištu. Pedesetak je medicinskih sestara/tehničara iz „Vrapča“ u zadnjih dvadesetak godina uz rad studiralo na Zdravstvenom veleučilištu.

Visoka kriminološka škola Ministarstva unutarnjih poslova

Suradnja Bolnice „Vrapče“ s Visokom kriminološkom školom Ministarstva unutarnjih poslova RH odvija se još od začetaka te škole kao Više škole tadašnjeg Republičkog sekretarijata za unutrašnje poslove. Naime, stručnjaci Bolnice „Vrapče“, forenzički psihijatri (prof. Turčin i prof. Sila) koncipirali su i godinama na tom studiju vodili kolegij Forenzička psihijatrija. Nakon odlaska prof. Sile 1991. godine u mirovinu, kolegij preuzima docentica Kozarić Kovačić. Odlaskom iz „Vrapča“ 1995. ona ovaj kolegij „nosi sa sobom“. Nakon toga, Bolnica nije uspjela ponovo uspostaviti suradnju s Visokom kriminološkom školom³⁷.

Akademija dramskih umjetnosti

Suradnju Bolnice „Vrapče“ i Akademije dramskih umjetnosti uspostavio je osamdesetih godina prošlog stoljeća prof. Muradif Kulenović koji je na Akademiju uveo i vodio kolegij *Psihoanaliza u glumačkom stvaralaštvu*. Želeći studentima i demonstrirati ono što im

predaje, odnosno upoznati ih s bolesnicima koji boluju od pojedinih bolesti o kojima će kao režiseri, glumci, kamermani ili montažeri morati nešto znati, odnosno s kojima će se susretati kao filmskim ili kazališnim likovima, dovodio je studente na jednodnevne vježbe u „Vrapče“. Doktor Matačić, koji je nakon Kulenovića preuzeo kolegij *Psihoanaliza i glumačko stvaralaštvo*, nastavio je s praksom dovođenja studenata u „Vrapče“. Zadnjih nekoliko godina uz prof. Jukića ove vježbe vodi asistent Herceg.

EDUKACIJA SPECIJALIZANATA I SUBSPECIJALIZANATA

Edukaciji specijalizanata iz (neuro)psihijatrije u Bolnici se poklanja posebna pažnja³⁸. Treba naglasiti da do pedesetih godina prošlog stoljeća u Hrvatskoj praktički i nije bilo posebnog programa specijalističkih usavršavanja liječnika. Do tada je nadležno „Ministarstvo za zdravstvo“ dodjeljivalo zvanje specijalista određene grane liječnicima koji su se u toj grani medicine istakli i za koje je ustanova (bolnica) u kojoj su radili to potvrdila i tražila³⁹. Jedan od prvih vrapčanskih liječnika specijalizanata bio je dr. Vlado Rogina koji je koji „dana 9. srpnja 1955. pred ispitnom komisijom pri Savjetu za narodno zdravlje i socijalnu politiku NRH“ položio „ispit specijalnosti za stjecanje zvanje liječnika-specijalista iz neurologije i psihijatrije, te je ispit položio ocjenom odličan“.

Program edukacije specijalizanata iz neuropsihijatrije (iz pedesetih godina prošlog stoljeća), većim je dijelom bio okrenut neurologiji.

³⁸ Zato se okvirni program edukacije specijalizanata, koji se sastavlja početkom svake akademske godine, uz popratno pismo, početkom listopada, šalje svim specijalizantima psihijatrije u Hrvatskoj, kao i šefovima svih psihijatrijskih klinika, psihijatrijskih odjela i bolnica.

³⁹ Tako, npr. „Kraljevska banska uprava Savske banovine – Zagreb“, 20. travnja 1938. dr. Stanislavu Župiću odobrava „naziv specijaliste za psihijatriju“, a „Glavno ravnateljstvo za zdravstvo Nezavisne države Hrvatske“ dana 8. veljače 1943. dr. Branku Gostlu odobrava „naziv specijaliste i pravo vršenja specijalističke prakse za duševne bolesti“.

³⁷ Razgovori o uspostavi ponovne suradnje započeti su upravo u vrijeme pisanja ovog članka,

Najveći dio programa iz psihijatrije, izuzimajući program iz psihoterapije⁴⁰, specijalizanti su mogli obaviti u „Vrapču“. Međutim, u to vrijeme relativno se mali broj specijalizanata odlučuje za edukaciju u „Vrapču“. Tek devedesetih godina, nakon osnivanja Klinike za opću i forenzičku psihijatriju i kliničku psihofiziologiju i uvođenja obveznog dijela edukacije iz forenzičke psihijatrije, vanjski specijalizanti dolaze u „Vrapče“. Sredinom devedesetih godina prošlog stoljeća „Vrapče“ je akreditirano kao ustanova koja provodi specijalizaciju iz psihijatrije i subspecijalizaciju iz forenzičke i socijalne psihijatrije. Sadašnji *Pravilnik o specijalističkom usavršavanju doktora medicine* (iz 2012.) dopušta, a to je verificiralo i Ministarstvo zdravstva RH, da se praktički cjelokupna edukacija specijalizanata te subspecijalizanata iz forenzičke, socijalne i biologijske psihijatrije te bolesti ovisnosti, provodi u „Vrapču“^{41, 42}.

Specijalizanti se tijekom boravka u „Vrapču“ raspoređuju po zavodima⁴³ gdje uz mentore

i komentore savladavaju dijelove psihijatrije koji se pretežito prakticiraju na određenom zavodu. Uz praktični rad, vođenje pacijenata, specijalizanti su na zavodima uključeni i u edukaciju prikazima slučajeva - jednom tjedno na jutarnjem sastanku prikazuju se najzanimljiviji i najsloženiji psihijatrijski slučajevi (u pravilu ih prikazuju specijalizanti). Na Zavodu za forenzičku psihijatriju sudjeluju, uz mentora, u vještačenju u kaznenim i građanskim predmetima. Isto tako na „forenzici“ sudjeluju, bez obzira na kojem su odjelu trenutno, na prikazu vještačenih motrenika i vještačkih nalaza iz raznih područja građanskog prava. Na „forenzici“ se, u pravilu jedanput mjesečno, održava „mala škola forenzičke psihijatrije“ na kojoj, po načelu seminarskog rada, specijalizant priređuje određenu temu (u pravilu se radi o prikazu nekog aktualnog članka iz forenzičke psihijatrije) o kojoj se onda raspravlja⁴⁴. Na školi sudjeluju svi specijalizanti koji se nalaze u „Vrapču“, a prema interesu mogu doći i specijalizanti iz drugih klinika.

Osim ove edukacije po zavodima, na razini Bolnice održavaju se dva do tri puta mjesečno stručna predavanja na kojima je obvezno prisustvo specijalizanata. Poludnevne radionice za specijalizante (u trajanju tri do pet sati) održavaju se jedan do dva puta mjesečno. Na njima se obrađuju „velike“ psihijatrijske teme, a vodi ih stručnjak koji se određenim psihijatrijskim područjem posebno bavi⁴⁵.

⁴⁰ Program iz psihoterapije provodio se isključivo u Klinici za psihijatriju Rebro, Odjel za psihoterapiju, a osnutkom Centra za mentalno zdravlje, kasnije Klinike za psihološku medicinu Rebro, u toj ustanovi.

⁴¹ Program edukacije specijalizanata iz psihijatrije dijelom je kompromisan tako što osigurava da specijalizanti, budući specijalisti iz psihijatrije, upoznaju i druge psihijatrijske klinike akreditirane za provođenje specijalističkog usavršavanja. Zato specijalizanti koji su se opredijelili za „Vrapče“ kao edukacijsku bazu, moraju mjesec dana kliničke psihijatrije provesti na Klinici za psihijatriju Rebro, šest, od ukupno 12, mjeseci iz psihoterapije u Klinici za psihološku medicinu Rebro i mjesec i pol, od ukupno pet mjeseci, u Klinici za psihijatriju KBC Sestre milosrdnice. U „Vrapču“ nemaju mogućnost obaviti dvomjesečni staž iz konzultativne i suradne psihijatrije, jednomjesečni staž iz javnog zdravstva, organizacije i upravljanja zdravstvenim sustavom na području mentalnog zdravlja, tromjesečni staž iz dječje i adolescentne psihijatrije te dvomjesečni staž iz neurologije i jednomjesečni staž iz interne medicine.

⁴² Od sredine devedesetih godina do 2009. godine *Voditelj programa specijalističkog usavršavanja* i glavni mentor bila je profesorica Vera Folnegović-Šmalc, a od 2009. godine do sada prof. Vlado Jukić.

⁴³ U Klinici za psihijatriju 11 je zavoda: Zavod za dijagnostiku i intenzivno liječenje, dva zavoda, muški i ženski, za psihotične poremećaje, Zavod za afektivne poremećaje, Zavod za psihoterapiju, Zavod za socijalnu psihijatriju, Zavod za ovisnosti, Zavod za biologijsku psihijatriju i psihogerijatriju, Zavod za forenzičku psihijatriju, Zavod za produženo

liječenje, Zavod za psihofiziologiju i organski uvjetovane psihičke poremećaje.

⁴⁴ „Malu školu forenzičke psihijatrije“ utemeljio je 2000. godine Miroslav Goreta, pročelnik Zavoda, i vodio ju je do odlaska u mirovinu 2014. godine. Sada, od početka 2015., vodi je docentica Buzina. Do sada je na maloj školi obrađeno preko 150 forenzičko psihijatrijskih tema.

⁴⁵ Na programu u ovoj, 2016./2017. akademskoj godini deset je tematskih radionica (psihijatrijska dokumentacija, prve psihoze, depresivni poremećaj, poremećaji ličnosti, seksualno zdravlje i seksualni problemi, psihofarmaci, rehabilitacija pacijenata u zajednici, poremećaji spavanja i epilepsija, ovisnosti - dualni poremećaji i demencije) i devet radionica posvećenih proučavanju DSM-5 (pojedine radionice vode specijalisti koji su prevodili određenu temu/poglavlje; naime, u prevodenju DSM-5 klasifikacije

Klinika za psihijatriju Vrapče, od samog je dobivanja akreditacije, postala poželjna ustanova za provođenje edukacije specijalizanata iz psihijatrije. Najveći broj hrvatskih specijalizanata iz psihijatrije zadnjih petnaestak godina bira baš kliniku „Vrapče“ kao nastavnu bazu. Do sada je u Bolnici, kao akreditiranoj ustanovi za specijalističko usavršavanje, 185 specijalizanata polagalo (i položilo) specijalistički ispit iz psihijatrije! Prvi specijalistički ispit u „Vrapču“ je održan 5. listopada 1999. godine. Pred povjerenstvom u sastavu prof. dr. sc. Vera Folnegović-Šmalc, prof. dr. sc. Vladimir Gruđen i doc. dr. sc. Vlado Jukić ispit je položila dr. Suzana Uzun!

U Klinici za psihijatriju Vrapče provodi se i edukacija subspecijalizanata iz forenzičke, socijalne i biologijske psihijatrije te iz psihoterapije i bolesti ovisnosti. Program ovog usavršavanja, osim onog iz forenzičke psihijatrije, u pravilu je prepušten samim subspecijalizantima – oni sami u pravilu biraju gdje će provoditi subspecijalizantski staž i kojim temama će se posebno posvetiti. Do sada su u „Vrapču“ subspecijalistički ispit iz forenzičke psihijatrije položila 24 kandidata⁴⁶, 25 kandidata iz socijalne psihijatrije, deset kandidata iz biologijske psihijatrije i dva kandidata iz psihoterapije.

Kada je riječ o subspecijalističkom usavršavanju u „Vrapču“, posebno onom iz forenzičke psihijatrije, treba podsjetiti da je početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća tadašnji zakon o zdravstvu dopuštao subspecijalističko usavršavanje⁴⁷. U „Vrapču“ se provodilo subspe-

cialističko usavršavanje iz forenzičke psihijatrije. U tom razdoblju (nakon nekoliko godina pravilnikom su bile ukinute subspecijalizacije) u „Vrapču“ su subspecijalističku edukaciju iz forenzičke psihijatrije prošla (i položila subspecijalistički ispit) 23 kandidata (deset iz Hrvatske i 13 iz drugih republika tadašnje Jugoslavije).

Ovome treba dodati da je zadnjih nekoliko godina Klinika za psihijatriju Vrapče postala poželjna destinacija za specijalizante iz europskih zemalja. Naime, programi koje nudi „Vrapče“ i ono što se u „Vrapču“ može vidjeti i kao specifikum, privlačni su za mlade Europljane koji u sklopu razmjene specijalizanata dolaze u Hrvatsku. Do sada je u „Vrapču“ na razmjeni boravilo dvadesetak specijalizanata iz raznih europskih zemalja⁴⁸. Odlazeći u svoje zemlje svi su imali samo riječi pohvale za ono što su vidjeli i naučili u „Vrapču“.

STRUČNI SKUPOVI (SAVJETOVANJA, SIMPOZIJ, OKRUGLI STOLOVI, RADIONICE) U „VRAPČU“ KAO OBLIK EDUKACIJE

Od 1932. godine kada je u „Vrapču“ održan stručni skup prilikom osnivanja Društva jugoslavenskih psihijatara (sa sjedištem i odborom u „Vrapču“) i Kongres psihijatara u Stenjevcu 1933. godine, do sada je u Vrapču održano sedamdesetak stručnih skupova, okruglih stolova, simpozija, savjetovanja, radionica. Najveći broj ih je iz područja forenzičke psihijatrije i psihofarmakoterapije. Česte teme ovih stručnih skupova bile su rehabilitacija u psihijatriji, psihoterapija, psihofiziologija i poremećaji spavanja, psihogerijatrija, organizacija psihijatrijske službe, zakon o zaštiti osoba s duševnim smetnjama, ljudskih prava duševnih bolesnika.

sudjelovalo je 18 stručnjaka iz „Vrapča“, a urednici hrvatskog izdanja su također „vrapčanci“ Jukić i Arbanas)

⁴⁶ Prvi ga je, vrlo brzo nakon ponovnog uvođenja subspecijalizacija, pred povjerenstvom u sastavu Jukić, Folnegović i Kozarić Kovačić, dana 25. siječnja 2000. godine položio dr. Aleksander Haid.

⁴⁷ Na području psihijatrije postojalo je tada pet subspecijalističkih grana u kojima su se psihijatri mogli dodatno profilirati (psihoterapija, socijalna psihijatrija, forenzička psihijatrija, alkoholizam i druge ovisnosti i dječja i adolescentna psihijatrija). Aktualni Zakon uz tih pet subspecijalizacija predviđa i onu iz biologijske psihijatrije.

⁴⁸ Zanimljivo je da ih je većina (12!) kao edukacijsku bazu odabrala Zavod za psihofiziologiju i organski uvjetovane poremećaje koji je jedan od rijetkih odjela, ako ne i jedini u Europi, u kojem se prakticira integralni neuropsihijatrijski dijagnostički i terapijski tretman.

Evo naslova nekih od tih skupova: *Psihopatske ličnosti, Savjetovanje iz forenzične psihijatrije, Savjetovanje o rehabilitaciji i terapiji radom u psihijatriji, Simpozij o fizičkoj rekreaciji i sportu u psihijatriji, Seminar iz poligrafskih tehnika, Recepcija psihoanalize u Hrvatskoj, Novo hrvatsko zakonodavstvo i njegovo značenje u sudskoj praksi, Sveobuhvatna zaštita starih osoba, O psihičkom i duhovnom u psihijatriji i medicini uopće, Psihofarmaci i psihofarmakoterapija, Nasilje u obitelji – psihijatrijski i pravni aspekti, Nuspojave psihofarmaka, Etika u psihijatriji, Ovisnosti – novosti u sprječavanju i liječenju, Psihoterapija – škole i psihoterapijski pravci u Hrvatskoj danas, Komunikacija u sestrinstvu, Povijest hrvatske psihijatrije“, Mjesto psihijatrijske bolnice u reorganizaciji psihijatrijske službe u Hrvatskoj, 6. lipnja – Dan prava duševnih bolesnika, Načelo razmjernosti u psihijatrijskoj praksi, Psihijatrijsko pravni aspekt nasilničkog ponašanja, Psihofarmakologija i psihofarmakoterapija – jučer, danas, sutra, Prve psihoze, Prava osoba s duševnim smetnjama u Hrvatskoj u teoriji i praksi, Pravna zaštita osoba s duševnim smetnjama, Hrvatska psihijatrijska publicistika, Problem propisivanja psihofarmaka izvan algoritama HZZO-a...*

Svi ovi stručni skupovi su edukacijske prirode i dobro su prihvaćeni od hrvatskih psihijatera i drugih stručnjaka koji rade u psihijatriji. Većina ih ukazuje na aktualne psihijatrijske probleme te daje naznake rješavanja tih problema. Izlaganja s mnogih od ovih skupova objavljena su kao zbornici članaka koji su dostupni svim hrvatskim psihijatrima.

STRUČNA PREDAVANJA KAO OBLIK EDUKACIJE

U Bolnici „Vrapče“ godinama se „jednom tjedno“ održavaju stručna predavanja. Nažalost, nije se lako držati tog načela pa se u praksi događa da se predavanja održavaju nešto rjeđe, a tijekom ljetnih mjeseci, srpnja i kolovoza, se

ne održavaju. Zadnjih godina nastoji se održati ritam od dva stručna psihijatrijska predavanja mjesečno i jedno predavanje od šireg psihijatrijskog interesa. Predavači su uglavnom stručnjaci iz Bolnice „Vrapče“, ali i stručnjaci iz drugih psihijatrijskih ustanova. Granične teme čiji je spektar vrlo širok – od problema jezika do politike i od temeljnih prirodnih do društvenih znanosti - obrađuju predavači raznih stručnih profila i zanimanja. Kao gosti predavači u „Vrapču“ su, između ostalih, predavali: Norman Sartorius, Ivan Pavković, Dinko Podrug, Mark Agius, Ivan Nikola Jović, Andrej Marušić, Karin Sernec, Urban Groleger, Cvjeta Pahljina, Lilijana Oruč, Nikša Zurak, Vladimir Gruden, Muradif Kulenović, Eduard Klain, Eugenija Cividini Stranić, Zdenka Budanko, Aleksandar Maletić, Nikola Peršić, Ivana Rosenzweig, Stanislav Matačić, Vida Demarin, Križo Katinić, Ivanka Radman (psihijatri), Franjo Kuharić, Valentin Pozaić i Vlado Košić (biskupi), Ivo Padovan, Ante Stamać, Pavle Rudan (akademici), Ante Simonić, Zdravko Lacković, Dinko Vitezić, Vlasta Bradamante (farmakolozi), Božidar Vrhovac, Ilija Kuzman, Dubravko Orlič, Ana Stavljenić Rukavina, Jadranka Sertić, Nada Božina, Hrvoje Lorković, Krešimir Ćosić, Matko Marušić, Slaven Letica, Žarko Puhovski, Slobodan Lang, Tomislav Ivančić, Tomislav Ladan, Agneza Szabo, Nives Opačić, Zdravko Tomac, Predrag Zarevski, Alan Antičević (liječnici i stručnjaci raznih profila) i drugi.

Ova predavanja posebno su značajna jer upozoravaju psihijatre i druge zaposlenike u psihijatriji na područja koja moraju biti u sferi psihijatrijskog interesa.

KLINIČKA ISPITIVANJA LIJEKOVA U FUNKCIJI EDUKACIJE

Klinička ispitivanja lijekova provode se u „Vrapču“ od 1967. godine. Zadnjih dvadesetak godina paralelno se provodi nekoliko kliničkih studija. Nema ni jedne skupine psihofarmaka

iz koje se barem jedan lijek nije ispitivao i u „Vrapču“. A praktički svi psihofarmaci koji su registrirani u zadnjih dvadesetak godina ispitivani su i u „Vrapču“ (olanzapin, risperidon, ziprazidon, paliperidon, aripiprazol...). U ovim studijama sudjeluje veliki broj psihijatara. Da bi dobro obavili posao ispitivači prolaze edukaciju. Znanje stečeno u tim edukacijama i ono stečeno tijekom istraživanja, prenose kolegama psihijatrima i specijalizantima iz psihijatrije.

ZNANSTVENA ISTRAŽIVANJA U FUNKCIJI EDUKACIJE

„Vrapče“ je klinika u kojoj se osim liječenja bolesnika i održavanja nastave, provode i znanstvena istraživanja. Stručnjaci Bolnice godišnje u prosjeku objave dva do tri znanstvena rada u časopisima najvećeg stupnja prepoznatljivosti (CC časopisi) i petnaestak radova u drugim časopisima. Znanstveni rad usko je vezan uz učenje i edukaciju. Zato, zahvaljujući znanstvenom radu psihijatri i drugi stručnjaci u stalnom su procesu učenja. I ovako stečeno znanje razlog je visokoj razini kliničke prakse u „Vrapču“. Tako znanstveni rad i dobra klinička praksa postaju u „Vrapču“ ishodišta edukacije specijalizanata, studenata medicine i drugih fakulteta te stručnjaka raznih profila. Iako na prvi pogled skriveno, učenje tijekom znanstvenog rada značajno utječe na prepoznatljivost Bolnice „Vrapče“ kao učilišta.

JOŠ NEKE ZNAČAJKE PSIHIJATRIJSKE BOLNICE VRAPČE „KAO UČILIŠTA“

Dobro je na kraju istaknuti još neke značajke Bolnice „Vrapče“ kao učilišta. Iako bi se moglo navesti niz „dodatnih“ značajki, ovdje navodim samo one koje „Vrapče“ dodatno ističu kao specifičnu i iznimno značajnu nastavnu bazu. Prvo ću spomenuti filmsku tribinu i muzej Bolnice „Vrapče“ i njihovu ulogu u edu-

ciji, a zatim vrapčanske psihijatru - sveučilišne nastavnike i infrastrukturu (prostore i opremu) važnu za provođenje studentske nastave i drugih oblika edukacije.

Filmska tribina „Film i psihijatrija“ u funkciji edukacije specijalizanata iz psihijatrije

U Klinici za psihijatriju Vrapče od početka 2010. godine održava se filmska tribina pod naslovom „Film i psihijatrija“, a cilj joj je učenje psihijatrije filmovima. Namijenjena je specijalizantima psihijatrije koji se educiraju u „Vrapču“ i u drugim zagrebačkim psihijatrijskim klinikama, ali i svim drugima koji su zainteresirani za ovu temu (psihijatrima, psiholozima, socijalnim pedagozima, socijalnim radnicima, studentima, sveučilišnim nastavnicima, filmskim radnicima i filmskim kritičarima, novinarima koji prate kulturu – ali i zdravstvo...). Tribina se u pravilu odvija svakog prvog utorka u mjesecu (osim srpnja, kolovoza i rujna) u večernjim satima. Koncipirana je tako da se prvo prikazuju film koji problematizira neko psihijatrijsko pitanje (bilo da je riječ o psihijatriji kao takvoj ili pojedinim psihijatrijskim problemima i fenomenima), a onda o filmu uvodno govore (5-10 minuta) pozvani filmski kritičar (sa svog kritičarskog ili filmološkog stajališta) i pozvani psihijatar (s psihijatrijskog stajališta) koji u pravilu prethodno pogledaju film i pripreme diskusiju. Nakon toga slijedi rasprava⁴⁹ u kojoj sudjeluju gledatelji (specijalizanti, psihijatri, psiholozi, studenti...). Tribina završava završnim riječima uvodničara, filmskog kritičara i psihijatra.

Ova filmska tribina se pokazala ne samo kao vrlo zanimljivo, nego i praktičko sredstvo rasvjetljavanja mnogih psihijatrijskih problema, posebno zabluda o psihijatriji koje film može širiti.

⁴⁹ Raspravu kanalizira moderator (prof. Jukić, koji je i osmislio tribinu i namijenio je edukacije specijalizanata).

Muzej Bolnice „Vrapče“ kao sredstvo edukacije

Funkcija muzeja nije samo čuvanje i izlaganje određenog kulturnog blaga, nego i učenje o onome što se u muzeju izlaže te kontekstu i značenju izložaka. Takvu funkciju ima i Muzej Bolnice „Vrapče“. Muzej⁵⁰ Bolnice „Vrapče“ otvoren je 2014. godine, a izložci prate povijest psihijatrije i povijest Bolnice „Vrapče“. Otvoren je svaki radni dan od 14 do 16 sati te prema dogovoru. Grupa posjetitelja (studenata, đaka i drugih zainteresiranih) vodi se po muzeju uz priču o povijesti i sadašnjosti psihijatrije, značenju psihijatrije kao dijela medicine, liječenju i zaštiti duševnih bolesnika... Na kraju slijedi teorijski dio i rasprava kojima je cilj destigmatizacija duševnih bolesnika.

Edukacija razgledavanjem muzejskih ekspozicija pokazala se vrlo prijemčivom za sve posjetitelje. Posebno su njome oduševljeni studenti.

Knjige u izdanju bolnice „Vrapče“ u funkciji učenja

„Vrapče“ je ne „samo lječilište, opskrbilište i učilište“, nego i izdavačka kuća (pa i kulturna institucija). U nakladi Bolnice „Vrapče“ do sada su objavljene 54 knjige. Autori su im stručnjaci Bolnice „Vrapče“. Osim ovih knjiga vrapčanski autori objavili su još 30 stručnih knjiga kod drugih izdavača⁵¹. Te knjige značajne su u edukaciji studenata i specijalizanata iz psihijatrije ne samo zbog njihovog sadržaja, nego i zbog konteksta u kojima su napisane i aktualnosti tema u vrijeme njihovog objavljivanja.

⁵⁰ Ovaj muzej dio je četverolista Muzeja koji se još sastoji još od „Župičevog muzeja“ (stalna izložba slika bolesnika Bolnice „Vrapče“), Galerije „Slava Raškaj“ (u kojoj se priređuju najmanje dvije izložbe godišnje – jedna najnovijih radova naših bolesnika, a druga nekog vanjskog umjetnika) i Spomen biblioteke (u kojoj se čuvaju značajni dokumenti, knjige koje su izašle u nakladi Bolnice, personalni dosjei ravnatelja, povijesti bolesti poznatih bolesnika...).

⁵¹ Četiri autora iz „Vrapča“ objavila su još 12 knjiga beletristike, esejistike i poezije.

Vrapčanski psihijatri - sveučilišni nastavnici

U Psihijatrijskoj bolnici Vrapče radila je i radi čitava plejada sveučilišnih nastavnika (Medicinskog, Pravnog – Studij za socijalni rad, Defektološkog, kasnije Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta, Hrvatskih studija, Zdravstvenog veleučilišta...). Neki od njih akademski stupanj sveučilišnog docenta ili profesora stekli su i prakticirali kao zaposlenici „Vrapča“, a neki su (sigurno zahvaljujući i stručnoj popudbini koju su ponijeli iz „Vrapča“) ta zvanja stekli nakon odlaska iz Bolnice u druge psihijatrijske klinike. Akademsku karijeru kao zaposlenici „Vrapča“ ostvarili su doc. dr. Zvonimir Sušić (kasnije profesor u Rijeci), doc. dr. Aleksej Kuljženko, prof. dr. Dezider Julius, prof. dr. Vlado Rogina, prof. dr. Rudolf Turčin, prof. dr. Vera Dürriegl, prof. dr. Ante Sila, prof. dr. Vera Folnegović Šmalc, doc. dr. Vojislav Stojanović (kasnije docent i na Rebru), doc. dr. Karla Pospišil Završki, doc. dr. Ranka Puškarić, doc. dr. Dragica Kozarić-Kovačić (kasnije profesor u KB Dubrava, Zagreb), prof. dr. Vlado Jukić, prof. dr. Neven Henigsberg, prof. dr. Ninoslav Mimica, prof. dr. Slađana Štrkalj Ivezić, prof. dr. Lana Mužinić, doc. dr. Draženka Ostojić, doc. dr. Ante Bagarić, doc. dr. Petrana Brečić, doc. dr. Ante Silić, doc. dr. Nadica Buzina, doc. dr. Tihana Jendričko, doc. dr. Suzana Uzun, doc. dr. Oliver Kozumplik, doc. dr. Goran Arbanas i doc. dr. Dragan Nimac. Akademске karijere ostvarili su nakon odlaska iz „Vrapča“ prof. dr. Laza Stanojević (Klinika za neuropsihijatriju Beograd), prof. dr. Radoslav Lopašić (Neuropsihijatrijska klinika Medicinskog fakulteta u Zagrebu; ostaje nejasno je li on docenturu dobio kao zaposlenik „Vrapča“ ili neposredno nakon prelaska u Neuropsihijatrijsku kliniku u Kukovićevoj ulici u Zagrebu?!), prof. dr. Božidar Niketić (Neuropsihijatrijska klinika Skoplje), prof. dr. Tomislav Kronja (Vojno medicinska akademija Beograd), prof. dr. Nenad Bohaček i prof. dr. Vesna Medved (Klinika za psihija-

triju Rebros), prof. dr. Vinka Ivačić (Klinika za neurologiju Rebro) prof. dr. Eugenija Cividini Stranić i prof. dr. Muradif Kulenović (Centar za mentalno zdravlje, sada Klinika za psihološku medicinu Rebro – oboje su bili i predstojnici te Klinike)⁵². Iz „Vrapča“ su potekli i kasniji asistenti psihijatrije na Rebru prim. dr. Zlatko Vinek i prim. dr. Javorka Zimonja Krišković. Stupanj sveučilišnog asistenta⁵³ stekli su dr. sc. Miroslav Herceg, dr. sc. Zrnka Kovačić Petrović i dr. Aleksandar Savić. U zvanje veleučilišnog predavača izabrane⁵⁴ su dr. sc. Sanja Martić Biočina (viši predavač), diplomirana medicinska sestra Štefica Bagarić i magistra sestrištva Senka Repovečki.

Prostor (predavaonice, dvorane za seminare i vježbe)

Govoreći o „Bolnici Vrapče kao učilištu“, a imajući u vidu navedene edukacijske programe koji se u njoj provode, legitimno je postaviti pitanje jesu li kapaciteti Bolnice, kako u znanstveno-nastavnom, tako i u tehničko-prostornom pogledu, dostatni za realizaciju svih tih programa. Uz navedene podatke o nastavnima, asistentima i predavačima, treba dodati da su u realizaciji edukacijskih programa uključeni praktički svi visokostručni kadrovi. A kada je riječ o mogućnosti smještaja edukativna, onda se slobodno može reći da Bolnica, u odnosu na druge klinike, raspolaže s natprosječnim brojem mjesta i dvorana za izvođenje nastave. U Edukacijskom centru Bolnice nalazi se velika dvorana, s oko 250 mjesta, koja se može podijeliti u dvije dvorane u koje stane preko 100 studenata. U Bolnici je, nadalje, pet dvorana s pedesetak mjesta i sedam dvorana sa 20 do 30 mjesta. Četiri najveće dvorane opremljene su najsuvremenijom opremom za edukaciju. Studentima je u „Vrapču“ na raspo-

laganju još 29 dnevnih boravaka za pacijente (s po 20-30 mjesta), sedamdesetak radnih soba liječnika, psihologa, socijalnih radnika i radnih terapeuta (mogu primiti 5-8 studenata), zatim nekoliko soba u sklopu radno-okupacijske terapije i zgrade arhiva. Sve te sobe, kao i tri predavaonice, povezane su s internetom. Sve u svemu, u Bolnici je u jednom trenutku moguće adekvatno smjestiti preko 700 studenata.

POSLEDNJA NAPOMENA

Kaže se da nema dobre edukacije bez dobre knjižnice. A u „Vrapču“ preko 100 godina postoji bogata stručna knjižnica. Vrapčanski je credo da bolnička knjižnica mora imati sve najvažnije i najbolje svjetske psihijatrijske knjige! Zato Bolnica redovito kupuje najnovija izdanja poznatih svjetskih psihijatrijskih udžbenika i monografija. Pretplaćena je na četrdesetak časopisa. Zahvaljujući internetu do svake stručne i znanstvene psihijatrijske informacije u Vrapču“ dolazi se u najbržem mogućem vremenu.

Ovome treba dodati i arhivu s bogatim arhivskim gradivom koja je u funkciji istraživanja i učenja.

ZAKLJUČNA NAPOMENA

Bolnica Vrapče je osnovana da bude i „učilištem“. Uz liječenje i rehabilitaciju duševnih bolesnika, ona je tijekom svoje povijesti ispunjavala i ulogu učilišta. Od samog početka njezinog rada u njoj se provodi edukacija svih profila kadrova u psihijatriji. Od početka nastave psihijatrije na Medicinskom fakultetu u Zagrebu nastava se izvodi u Vrapču. Klinika za psihijatriju Vrapče je nastavna baza Medicinskog, Pravnog i Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta te Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Bolnica je akreditirana ustanova za

⁵² Ukupno 36 sveučilišnih nastavnika

⁵³ Ukupno pet asistenata

⁵⁴ Ukupno tri veleučilišna predavača

provođenje edukacije specijalizanata iz psihijatrije te subspecijalizanata iz forenzičke, socijalne i biologijske psihijatrije te bolesti ovisnosti i psihoterapije. Znanstveno nastavna zvanja dobilo je 37 stručnjaka Bolnice „Vrapče“, a njih desetak su ta zvanja ostvarili u nekoj drugoj nastavnoj bazi, a na temeljima onoga što su dobili u Vrapču. U Bolnici je uređen veliki broj dvorana i u jednom momentu kadra je smjestiti oko 700 studenata. Znanstveno

istraživački rad, provođenje kliničkih studija, simpoziji i stručna predavanja također su oblici edukacije u „Vrapču“. Specifičnost „Vrapča“ kao nastavne baze je korištenje filma i muzeja u edukacijske svrhe.

Vrapče u svojoj budućnosti neće biti „samo lječilištem i opskrbilištem nego i učilištem“. Kao takvo prihvaćeno je od njegovih zaposlenika koji su edukatori i edukanata (studenata, specijalizanata i drugih).

LITERATURA

1. Žirović I. Bolnica Stenjevec 1879. – 1910. Osvrt na trideset godina obstanka Kraljevskog zemaljskog zavoda za umobolne u Stenjevcu. Zagreb: Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, 1910.
2. Niketić B, Župić S. STENJEVEC 1879. – 1933. Spomenica povodom pet decenija rada. Zagreb: izdalo društvo za socijalnu pomoć duševnim bolesnicima u Stenjevcu, 1933.
3. Psihijatrijska bolnica Vrapče 1879. – 1979. (urednički odbor: Rudolf Turčin, Maja Lipovac, Bartul Matijaca, Vlado Rogina, Ante Sila, Fedor Stanetti, Branimir Šubić). Zagreb: Psihijatrijska bolnica Vrapče, 1979.
4. Sila A, Gabor Z, Kozarić-Kovačić D, Matijaca B. Klinička psihijatrijska bolnica Vrapče 1879. – 1979. – 1989. Zagreb: Nakladnik: Klinička psihijatrijska bolnica Vrapče, 1989.
5. Jukić V, Matijaca B, ur. Psihijatrijska bolnica Vrapče 1879. – 1999. Zagreb: Nakladnik: Psihijatrijska bolnica Vrapče, 1999.
6. Hotujac Lj, Jukić V, ur. Pola stoljeća Nikole Peršića u hrvatskoj psihijatriji. Zagreb: Medicinska naklada, 2001.
7. Jukić J. Izgradnje, dogradnje i adaptacije zgrada i drugih infrastrukturnih objekata bolnice „Vrapče“ od 1877. do 2015. godine (Iz povijesti bolnice „Vrapče“) Zagreb: Klinika za psihijatriju Vrapče i Medicinska naklada, 2015.
8. Jukić V. Hrvatska psihijatrijska publicistika Zagreb: Klinika za psihijatriju Vrapče i Medicinska naklada, 2015.
9. Jukić V. Psihijatrijska bolnica Vrapče u Zagrebu - prošlost, sadašnjost, budućnost. Soc psihijat 1994; 22: 169-81.
10. Jukić V. Prof. dr. sc. Nikola Peršić, In memoriam. Lijec Vjesn 2009; 131: 294-5.
11. Jukić V. In memoriam: Prof. dr. Ivan Pavković 1927. – 2010. Soc psihijat 2010; 38: 281-7.
12. Jukić V. Devedeset godina Katedre za (neuro)psihijatriju Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. mef.hr Vlasnik i izdavač Sveučilište u Zagrebu - Medicinski fakultet 2012; 31: 2012.
13. Jukić V. Muzej Bolnice Vrapče kao novi doprinos identitetu Bolnice (i) kao ustanove kulture, Katalog Muzeja bolnice Vrapče Zagreb: Psihijatrijska bolnica Vrapče, 2014.
14. Jukić V. Bolnica Vrapče kao nakladnik – stručnjaci Bolnice kao autori knjiga. Soc psihijat 2015; 43: 156-63.
15. Jukić V. Povijest psihijatrije. U: Begić D, Jukić V, Medved V, ur. Psihijatrija. Zagreb: Medicinska naklada, 2015, 6-23.
16. Jukić V. Filmska tribina Film i psihijatrija u Klinici za psihijatriju Vrapče – film kao edukacijsko sredstvo (osvrt). Soc psihijat 2016; 44: 64-82.
17. Jukić V. Bolnica Vrapče kao ustanova u kojoj se njeguje umjetnost (osvrt). Soc psihijat 2016; 44: 173-9.
18. Lopašić R. Prof. dr. Dezider Julius, 1895-1953. (in memoriam). Neuropsihijatrija 1953; 1: 266-7.
19. Peršić N, Cividini-Stranić E. Katedra za psihijatriju s medicinskom psihologijom i mentalnom higijenom. U: Čečuk Lj, Belicza B, Škrbić M, ur. Medicinski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb: Stvarnost; 1984, 419-26.
20. Peršić N. Život i djelo Radoslava Lopašića. Soc psihijat 1989; 17: 115-25.
21. Peršić N. In memoriam prof. dr. Radoslavu Lopašiću. Soc psihijat 1979; 7: 455-6.
22. Peršić N, Sila A. Suvremeni znanstveni razvoj psihijatrije kao poticaj povezivanja psihijatrijskih klinika i psihijatrijskih bolnica. Soc psihijat 1980; 8: 3-15.
23. Peršić N. Psihijatrijske klinike u zaštiti mentalnog zdravlja. Soc psihijat 1982; 10: 145-58.
24. Peršić N. In memoriam – prof. dr. sc. Nenad Bohaček. Soc psihijat 1989; 17: 191-4.
25. Sušić Z. Poštovana i draga gospodo profesor! pismo upućeno profesorici Puškarić godine 1987, povodom proslave 60. obljetnice opsnutka Neuropsihijatrijske klinike Medicinskog fakulteta u Zagrebu.